

ԱՐՄԵՆ ՄԱՆՎԵԼՅԱՆ

դ.գ.թ.

Աշխատանքի բերումով ամեն սարի... սասնյակ գիտական կոնֆերանսների... համաժողովների են մասնակցում...

Մոլացուցված փաստ է, որ կայանում են այն... մոլացուցված փաստ է, որ կայանում են այն... մոլացուցված փաստ է, որ կայանում են այն...

Ֆետուր Կիկոնիա Առաքելյան՝ «Կրոնական կողմերը որոշեցին... համապատասխան միջոց հասկացությունների...»

Ռուսաստանի գիտությունների ակադեմիայի... ակադեմիայի ակադեմիկոս Ալեքսանդր Չաչյանը... Չաչյանը իր ելույթում նշեց, որ ժամանակակից... Արեւմուտքը վաղուց արդեն հրաժարվել է իր... համար ավանդական բուրժուա-դեմոկրատիայի սկզբունքներից...

ման» նախաձեռնության համակարգող... հայկ Նահապետյանը իր ելույթում «Հոգեւոր... եւ ազգային արժեքների համակարգի...»

ԵՊՀ թյուրքագիտության ամբիոնի վարիչ... մորֆետուր Ալեքսանդր Սաֆարյանի ելույթը... նվիրված էր ԱՊՀ եւ ԵԱՏՄ սարածառջանում... հումանիտար ընդհանուր միջավայրի ստեղծման... անհրաժեշտությանը...

Արժեհամակարգային ճգնաժամը կամ ինչպես կեղծիքը ներկայացնելու նրա իրական

սարվում է ամենօրյա բարոյական միջոցով:

Երեւանի Կոնգրես հյուրանոցում տեղի ունեցավ գիտական կոնֆերանս՝ «Հոգեւոր արժեքները եւ ժամանակակից...»

կար բարոյականության բարձր կողմնակց, ինչը ջնջվում է արեւմտյան արժեքների... սարածմամբ:

Ազգային եւ հոգեւոր արժեքների պաշտպանության ճակատի նախագահ... Ալեքսանդր Ամարյանը իր «Հոգեւոր արժեքների դերը...»

Պատմական գիտությունների դոկտոր Ալեքսանդր Կրիլովի ելույթը՝ նվիրված գլոբալիզացիային... եւ հետխորհրդային մոլացուցումներին...

Բանախոսը ընդհանուր առմամբ, 102-րդ... ռազմաբազայի դեմ վարկաբեկիչ նյութերի...»

Տեղի ունեցած միջազգային կոնֆերանսը... առաջին ֆայլն էր հայկական հոգեւոր արժեքների... կարեւորման, այդ խնդրի բարձրաձայնման...»

Նմանափոխ գիտաժողովներով եւ այնտեղ... հնչած ելույթների հրատարակմամբ... ու մասսայականացմամբ...»

Մի՛ խեղդեք «մշակույթ» հասկացությունը

«Ժողովուրդ» օրաթերթի 2019թ. մարտի 08-ի... համարում «Շնորհիվ ներխուժում են փրեական...»

Գնալով հաճախանում են «մշակույթ» հասկացության... բովանդակության խեղաթյուրումները... ընդգրկելով նորահայն ոլորտներ...

Երեսույթն առկա է այլ լեզուներում եւս, ու անկասկած... եւ լեզվի իմացության բառադարձի, եւ ընդհանուր... կրթական մակարդակի խնդրի մասին...»

Ըստ ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական... բառարանի, «մշակույթ» բառը երեք իմաստներ... ունի. 1. մարդկային հասարակության...»

Հարց է ծագում, մի՞թե վերը թվարկվածները... մարդկային հասարակության կյանքում բավականաչափ... արժանավոր «նվաճումներ» են «մշակույթ»... բառով դրանք դասվելու համար:

Այս հարցին կարելի է դասասխանել երկու դասողություններով:

Առաջին՝ դրանք մարդկային հասարակական... եւ հոգեւոր կյանքի արտահայտում ու հոռի բարեբան... են, բայց ոչ երբեք նվաճումները: Հետեւաբար... «մշակույթ» հասկացության հետ որեւէ աղետ... չեն կարող ունենալ:

Երկրորդ, դա վերաբերում է մշակույթի, արվեստի... բոլոր գործիչներին, յուրաքանչյուր մշակութային...»

Եվ մեկ հորդոր. մի՛ խեղդեք, մի՛ մոռցեք ձգտարի... մշակույթը:

ԳԵՎՈՐԳ ՄԱՆՎԵԼՅԱՆ Հայկական սահմանադրական իրավապաշտպան կենտրոնի Վասն արդարության իրավական գիտաբանական հանդեսի գլխավոր խմբագիր

*) «Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան», Հայկական ՍՍՀ ԳԱ, Գր. Անտոյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, հասր երրորդ, Երեւան, 1974, էջ 549:

Խմբ. կողմից.- Կարծում ենք, որ «մշակույթ» բառի այսպիսի՝ արտառոց գործունեությունը... վերջին քաջանում մոդայի կարգ է անցել...»

Գրողներ Վաղարշակ Նորենցը, Դրաչեա Զոչարը, Նայիրի Զարեանը, Գեղամ Աարեանը եւ Գ. Յովհաննիսեանը նախադրեալ հեռագրել էին Անասաս Միկոյանին՝ խնդրելով, որ իրենց ընդունի «գրոյցի համար մի քանի հարցերի շուրջը, որոնք յուզում են մեր ստեղծագործական եւ գիտական մատուցականութեանը»:

Գեղամը հարցադրել էր ընկեր Միկոյանին, նրա երեւան ժամանելիս՝ Մարտի 11-ին: Մարտի 14-ին առաւօտեան յայտնի եղաւ, որ ժամը 12-ին, Կենսկոմի շէնքում տեղի է ունենալու այդ ընդունելութիւնը:

Ուղիղ ժամին մեզ ներս հրաւիրեցին Եակոբ Զարոբեանի առանձնասենեակ: Ներս մտնելու հետ միասին նաեւ Կենսկոմի գիտութեան բաժնի վարիչ Ռոբերտ Խաչատրեանը եւ ընկ. Զարոբեանի օգնական Մարտի Խարազեանը: Միկոյանին հետ միասին նստի վրայ էին ընկերներ եւ. Զարոբեանը, Անտոն Զոչիսեանը եւ Յովհ. Բաղդասարեանը:

Արագ փայլերով մօտեցաւ ու առաջինը բարեւեց ընկ. Միկոյանին Ն. Զարեանը, ապա միւսները: Ամէն մէկին ներկայացնում էր ընկ. Զարոբեանը, որոնց ընկ. Միկոյանն անձամբ ծանօթ չէր: Դեռ նստի վրայ սկսուեց փառավարական խօսակցութիւնը:

Ն. ԶԱՐԵԱՆ.- Ձեր տեղը լաւ է, Անասաս Իվանովիչ, առոյգ, կայտար. հիանալի էք երեսուն:

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ.- Կոմպլիմենտ էք անում, շնորհակալ եմ:

Ն. ԶԱՐԵԱՆ.- Չէ, Անասաս Իվանովիչ, կոմպլիմենտ չենք անում, ազնիւ խօսք, լաւ է: Ձեր գլխի մազերն էլ չեն սոխակել, երիտասարդական տեսք ունէք:

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ.- (Ուրախ տրամադրութեամբ) Շնորհակալ եմ, շնորհակալ եմ:

Ն. ԶԱՐԵԱՆ.- Շատ ուրախ եմ, Անասաս Իվանովիչ, որ Ձեզ լաւ ենք տեսնում: Ամէն անգամ ձեր գալը երեսան, Ձեզ տեսնելը մեզ համար տուն ու ուրախութիւն է: Մտնող ուրախ եմ, որ կրկին տեսնում ենք Ձեզ այդպէս լաւ...

(Ընկեր Միկոյանը լուռ ցարժուով շնորհակալութիւն է յայտնում ու նստում է: Նստում ենք բոլորս: Դա նշան է, որ յիշի սկսել գործնական գրոյց: Մեզ նախազգուշացրել են, որ Միկոյանի ժամանակը լեցուն է, մենք միայն 45 րոպէ կարող էինք զբաղեցնել նրան:

Եւ սկսում ենք զրոյցը):

Դ. ԶՈՉԱՐ.- Թոյլ տուէք շնորհակալութիւն յայտնելու, ընկեր Միկոյան, որ ընդունեցիք մեզ այս գրոյցի համար: Կան բազմաթիւ հարցեր, որ յուզում են ոչ միայն այստեղ գտնուողներին, այլեւ մեր բոլոր գրողներին եւ մատուցականութեանը, եւ մենք որոշեցինք հանդիպել Ձեզ, իմանալու Ձեր կարծիքն այդ կարեւոր հարցերի մասին: Դրանք վերաբերում են մեր ազգային կեանքի եւ նրա յատկանշական զանազան խնդիրներին: Առանց յստակ կողմնորոշման, գրողի համար դժուար կը լինէր գեղարուեստական երկի մէջ արտացոլել մեր յատկանշական այս կամ այն օրջանը: Թոյլ տուէք նորեմն, անդրադառնալ այդ հարցերին:

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ.- Խնդրեմ, խնդրեմ:

Դ. ԶՈՉԱՐ.- Յակարկելով վերջին տասնամեակում, Թուրքիայի յատկապէս յատկապէս ու մանուկի մէջ խիստ յարձակումներ են սկսուել այս ժողովրդի դէմ: Տղանք են մեծագործութիւններ, ընդարձակ յորդաններ՝ աղաւաղելու յատկանշականը, աղաւաղեցնելու հայերի ջարդերը, փառաբանելու նշանաւոր դահիճներին՝ Ենվեր, Թալաթ, Ջեմալ փաշաներին, Զեյնալի Կարաբեկի փաշային: Իրենք ջարդել են հողատէր ու անգլէն հայ ժողովրդին, խլել մեր երկիրը եւ այդ ամենից յետոյ իրենք են յարձակումներ անում մեր դէմ, իսկ մենք լռում ենք: Մեծահասակ գիրք են գրել հայ ժողովրդի յատկանշական մասին՝ հնագոյն ժամանակներից մինչեւ մեր օրերը, աղաւաղուած փողոսներ են բերելով հայ յատկանշականներից՝ հորեմնացուց սկսած մինչեւ Լէո, աղաւաղու-

Ահապատիւ, ազգային մի քանի հարցերի շուրջ սովետական օրջանից փաստաթղթային արժեք ունեցող մի գրոյցի սղագրութիւն, որը Սփյուռք է հասցվել հապանաբար հասուկ նոյապատիւներով՝ ցույց տալու, որ սովետական տեսական գործիչներն ու մատուցականութիւնը նոյնպէս մտածողական են ազգային խնդիրներով եւ բնավ չեն վարանում դրանք որպէս զանգառ ներկայացնել 60-ական թթ-ի Խ. Միկոյանի գերազույց ղեկավարութեան ամենակարկառուն ներկայացուցիչներից մէկին՝ Անասաս Միկոյանին, որի յատկանշականները անտախտելիորեն համահունչ են, այսպէս ասենք՝ հայաստանյան կողմի մտածողութիւններին: «Հայաստանյան կողմ» ենք ասում, քանզի գրոյցը կայացել է Կենսկոմի առաջին փառաբան Եակոբ Զարոբեանի գրասենյակում, նրա իսկ մասնակցութեամբ, այսինքն՝ տեսական ղեկավարութեան նախաձեռնութեամբ, ազգային մտածողութիւնները հնչեցնելով ոչ թէ իր, այլ գրողների շուրջից:

Պատմաբաններին եւ առիտարակ հիշելու ժամանակների յատկանշականները հետաքրքրողներին ներկայացվող այս գրոյցը մեզ տրամադրել է Լոնդոնից դուրս. Դրաչեա Զոչույանը, որ դասական ուղղագրութեամբ մեքենագրված բնագիրը գտել է իր հոր՝ ՌԱԿ Լիբանանի հայտնի գործիչներից՝ ուսուցիչ եւ դասագրքերի հեղինակ Համբարձում Գումրույանի անձնական արխիվից:

«ԱԶԳ»

Տայ գրողների գրոյցը Անասաս Ի. Միկոյանի հետ 14 մարտ, 1962, Երեսան

Անասաս Միկոյան

Յակոբ Զարոբեան

ցելու համար, որ մենք ազգ ու տեսական ժողովուրդ չենք եղել: Գրքեր են գրել Թալաթ փաշայի մասին, գովաբանելով նրան, որ ջարդել է հայերին: Նրա գերեզմանը Բեռլինից փոխադրել Սաւաթուլ, Ենվերի մասին նոյնպէս: Զեմալի յարթանակից յետոյ, 1921 թուականին, նրանց հեռակայ կերպով մահուան դատարարեցին, իսկ հիմա ազգային հերոսներ են յայտարարում, որոշեցին այդ միջոցով վարկաբեկել հայ ժողովրդին: Գովաբանող գիրք են գրել Կարաբեկի փաշայի մասին այսպիսի վերնագրով՝ «Թէ ինչպէս Զեյնալի Կարաբեկի փաշան ոչնչացրեց Հայաստանը»: Յինչի ռասիսական յորդազանդա է մղում հայ ժողովրդի դէմ. բարոյաբան էլ ուզում են վարկաբեկել մեզ աշխարհի աչքում, թարգմանելով իրենց այդպիսի գրքերը նաեւ ուրիշ լեզուներով:

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ.- Ի՞նչ լեզուներով:

Դ. ԶՈՉԱՐ.- Անգլերէն, ֆրանսերէն: Իսկ մենք լռում ենք: Բարոյական է արդեօք մեր դիրքը, մեր լռութիւնը:

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ.- Իսկ ինչո՞ւ էք լռում:

Ն. ԶԱՐԵԱՆ.- Չենք տղաբան:

Դ. ԶՈՉԱՐ.- Գրասենյակում ու Արսափն Գործերի Միմիստութեան ընկերները: Ես, օրինակ, կիմոսցեմար էի գրել «Հիւսիսային Ծիածան» վերնագրով: Հայաստանի միացման մասին Ռուսաստանին: Արսափն Գործերի Միմիստութիւնը հինգ ամիս կանգնեցրել էր նկարահանումները, թէ յարսիկները կը վիրաւորուեն: Պէտք եղաւ դիմել ՍՍԿԿ Կենսկոմին այդ արգելքը վերացնելու:

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ.- Ինչո՞ւ համար. մենք իմենք ենք օտարի հայրը:

Դ. ԶՈՉԱՐ.- Այդպէս եղաւ: Եւ ի՞նչ է

տարտութիւնը, յիշեք է ասես, թէ զրոյարտողն ի՞նչ է ասել, միթէ կարիք կայ...

Ն. ԶԱՐԵԱՆ.- Կարիք չկայ, ի հարկէ:

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ.- Ենթադրեմք, թէ մէկն ասել է թէ ես գող եմ. կարիք կայ, որ վեր կենամ ու հասարակութեան առաջ ասեմ, թէ ես գող չեմ, զրոյարտութիւնները տարածեմ: Ես կարծում եմ, որ կարիք չկայ: Չոքեք է վիճաբանել՝ հայ կինը բարոյական է, թէ՛ չէ:

Ն. ԶԱՐԵԱՆ.- Չէ, ի հարկէ:

Դ. ԶՈՉԱՐ.- Պատասխանողը չոքեք է կրկին բարձրասանքները:

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ.- Այո: Բայց ամէն բանի կարիք չկայ յատկապէս նրան: Պատմաբաններին թող յատկապէս գիտականները գիտական գրքերով, ոչ թէ անմտօրայ թերթերով, այլ գիտական ժողովուրդով յօդուածներով: Մեր խնդիրը յիշեք է լինի գիտականօրէն մեքենագրել ռասիզմին եւ նրա յորդականդան՝

փաստերով, փաստերի վերլուծումով: Եւ բարձր դիրքերից, չիջնել նրանց մակարդակին:

Դ. ԶՈՉԱՐ.- Երկրորդ հարցը վերաբերում է մեր ազատագրական կռիւներին 1890-ական թուականներից մինչեւ 1920 թուականը: Այդ երեսուն տարիները մեր ժողովուրդի յատկանշական ամենածանր, դժբախտ դեպքերով եւ միաժամանակ հերոսական մաքառումներով լի երեսունամեակն են: Իսկ մեր մարտիկական յատկանշականները չեն մեկնաբանում այդ օրջանը. վախճանում են զբաղուել այդ տարիների լուսաբանութեամբ:

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ.- Ինչո՞ւ:

Դ. ԶՈՉԱՐ.- Որովհետեւ այդ երեսունամեակին գործել է դաճակցական կուսակցութիւնը եւ բոլոր մաքառումներն ու հերոսական դրուագները իրեն է համարել, իսկ մենք լռել ենք:

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ.- Սխալ կը լինէր այդպէս մտածել:

Դ. ԶՈՉԱՐ.- Անասաս Իվանովիչ, կրկնեմք Ձեր կարծիքն իմանալ յակարկելու 1918-1920 թթ. հայ ժողովրդի մղած կռիւների մասին թուրքական ներխուժման դէմ: Եթէ է, դաճակցութիւնը եւ փառաբանական սիրող կուսակցութիւնը, բայց չէ որ ժողովուրդն էր կռում: Շատ ճակատամարտեր նոյնիսկ տարեային են եղել, առանց դաճակների ղեկավարութեան, ինչպէս Սարգաւաղապի ճակատամարտը, երբ ժողովուրդը կանգնեց ու ետ օտարեց թուրքական բանակը: Իսկ այդ բանակը երեսունը գրաւելով յիշի արտաքին ռեպրեսիոն Բաբու, ուր Բաբուի կոմունան էր: Ինչո՞ւ լռեցիք, եւ դաճակներն այդ ճակատամարտի փառքն իրենց համարեմք: Բաբուի կոմունայի թերթերը ժամանակին ողջունել են այդ յարթանակը:

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ.- Եթէ ենք արել: Իսկ մենք ո՞ւմ դէմ էինք կռում Բաբուի կոմունայի ժամանակ՝ նոյնպէս թուրքական ներխուժման դէմ: Հայ ժողովուրդն այդ կռումը յատկապէս լռելով իրեն թուրքական ներխուժման դէմ, օրյեկտիւրէն յատկապէս նրա յարթանակը Անդրկովկասում, Բաբուի կոմունային:

Ա. ԶՈՉԱՐ.- Անդրանիկ ծառուկեանի գրի մէջ էլ կա այդ մասին: Անընդունելի լաւ բաներ կան այդ գրի մէջ, Եթէ է, բայց կան էջեր, ուր նա ցաւ է յայտնում, որ չենք յիշում ժողովրդի թափած արիւնը Հայաստանը յատկապէս նրա հարցում, Սարգաւաղապի եւ այլ կռիւների ժամանակ:

Ն. ԶԱՐԵԱՆ.- Ծառուկեանն էլ մի բան չի...

Վ. ՆՈՐԵՆՑ.- Նա գրում է դաճակների դէմ:

Շարունակելի

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Շաբաթօրյակ (ռուսերեն՝ Субботник, անգլերեն՝ community work day կամ unpaid work day) ընդունված է համարել աշխատանքային ժամերից դուրս կամ հանգստյան օրը կոլեկտիվ կերպով հասարակայնորեն հանրօգուս ձևի կամավոր աշխատանք (սկզբնապես կատարվում էր շաբաթ օրերը): Որքան էլ փորձեցի չկարողացա հստակ ու վերջնական ձևով, թե որ երկրում, երբ եւ ում կողմից առաջին անգամ շաբաթօրյակ իրականացվեց: Ավանդույթի համաձայն, շաբաթօրյակների հիմքը դրվեց 100 տարի առաջ, բոլշևիկյան հեղափոխությունից հետո, երբ 15 որդեկառու 13-ը կոմունիստ, մյուս երկուսն էլ՝ հավանաբար մադրիսիս, 1919 թվի, չորրորդ ամսի 12-ին ամբողջ գիշեր աշխատեցին, վերջում «Ինտերնացիոնալ» երգեցին, հետո

դասարկությունը միտ էլ ինչ-որ բանով լցվելու հասկություն ունի: Տվյալ դեպքում լցվել է բոլշևիկյանի նմանակմամբ: Նմանակում են աշխատանքի մեթոդները, ոճը, ձևերը: Նաեւ՝ շաբաթօրյակը: Ի դեպ, բոլշևիկյան նոմենկլատուրան էլ էր որդեկառուի հոչակել հոլառ ու առաջադեմ, բայց շաբաթօրյակում եւ օգտագործում էր մինչեւ վերջ: Եվ որքան վասնա սոցիալ-սնտեսական վիճակը եւ իշխանությունները չկարողանան կոմկոմբարտիստներ ադախովել, այնքան շուտները շաբաթօրյակում են:

Կամավոր-դարձադիրը սովետական կատարիա է: Իրականում, երբ նախադեմ գիտես, թե քանիսն են գալու, ուրեմն սխալ ես հասկացել կամավորության արժեքն ու սկզբունքը, ու վերելից դարձադիրում ես: Բայց որդես կանոն վերջում ուրեւ ամփոփում չի էլ արվում, թե իրականում քանի մարդ ու սեխնիկա մասնակցեց համադե-

թօրյակի դուրս չի գա, իսկ ստառոդի հոգեբանությամբ կյանք արդող մարդը ծխուկը գեսնին նեսելիս անդայնան մատնում է, որ երկիրը երկիր չի, դրա համար ինքն այսպես հանրային մատնում է մատնում եւ հաստատ շաբաթօրյակի, կամ մյուս այլ օրյակի դուրս չի գա: Կարելու է այս հարցում մարդու փառաբանական դիրքորոշումն է ամենակենցաղային թվացող հարցում. չաղտոնել եւ նույնը սովորեցնել երեխաներին, Երեւանն ու Հայաստանը սիրել ոչ միայն բառերով, այլեւ ամենուրեք աղբ չբռնելով, սովորեցնել փողոցները չաղտոնելու հետո ու արագ արվեստը:

Աղբը մեր կյանքում շատ է, անխուսափելի շատ: Շաբաթօրյակներն էլ անհրաժեշտ են ոչ միայն փառաբանողներին, այլ նաեւ սեփական մտքի աղբը մաքրելու համար: Ու չնայած սարիներ արունակ մեզանում խոսվում է աղբի սեսակավորման եւ վերամշակման անհրաժեշտության մասին,

Շաբաթօրյակները եւ մենք

սուն գնացին: Դրանից հետո շաբաթօրյակ (երբեմն էլ՝ կիրակնօրյակ) հասկացությունը մոգոնվեց, 70 տարի արունակ կիրառվեց, մինչեւ Սովետը փլվեց, բայց մարդկանց ձի աշխատանքները սովորույթը մնաց անասան:

Շաբաթօրյակ հանրօգուս աշխատանք կատարելու նպատակով շաբաթ կամ երբեմն նաեւ կիրակի օրը ձի աշխատելու գաղափարն է: Սկզբում այն արվում էր էնտոգիազմով, ֆանգի գանգվածները (հասկաղես առաջադեմ հոչակված որդեկառուի) հավասուն էին կոմունիստական դարձադիր ադախովել: Հետո շաբաթօրյակները դարձան կամավոր-դարձադիր: Մարդիկ չէին ուզում ձի աշխատել եւ այնքան էլ չէին հավասուն դարձադիր ադախովել, բայց քանի որ կարող էին կասկածվել հակասովետականության եւ հակահեղափոխական լինելու մեջ, ուսի ձեւ էին անում, թե, իբր, ուրախությամբ մարում են փողոցն ու հավաքում ծխախոտի մնացուկները: ԽՍՀՄ-ի տարիներին էլ, ինչպես մեր օրերում, շաբաթօրյակից ֆարգչական արտադրանք սանալու մոտեցում կար: Գերանն ուսին շաբաթօրյակի մասնակցող հեղափոխության առաջնորդ Լենինի նկարն ամեն ինչ արժեք: Բայց շուտից զատ կար նաեւ հսկայական գաղափարախոսություն, եւ այդ գաղափարախոսությունը կյանքի կոչելու դաստաս թիմ:

Ամենացավալին այն է, որ մեզանում սեղի ունեցածը նույնպես դառնում է բոլշևիկյանի խղճուկ մանակում: Գաղափարական

ական հայտարարված միջոցառմանը:

Մարտի 23-ին հանրադատության 10 մարզերում, շուրջ 500 համայնքներում եւ մայրաքաղաք Երեւանում համադատական շաբաթօրյակ անցկացվեց, որին արտադիր կառավարման եւ զարգացման նախարար **Սուրեն Պապիկյանի** կանխատեսմամբ 125-150 հազար ֆարգչացու եւ շուրջ 1700 միավոր սեխնիկայի մասնակցություն էր ակնկալվում: Ընդ որում շաբաթօրյակի յուրաքանչյուր մասնակցի ինքն ղեկ է ընտրել այն արտադիր ու կատարելի աշխատանքի ծավալները, որը դաստասվում էր մարտի: Ենթադրվում էր, որ այդ օրը կփակվեին 6 աղբանոց եւ կվերացվեին շուրջ 447 աղբակույս: Բայց արի ու սես, որ հիզարեմիկ դարազաների ու գործիների համար ուրեւ գումար նախատեսված չէր եւ դրանք ղեկ էր սրամարդկերին մարգդատարանների եւ համայնքատարանների կողմից:

Շաբաթօրյակն իհարկե վատ քան չէ: Իմ սերնդակիցները ինքն են, որ այն «մայրվկայի» մման մի քան էր, որն ավանդույթ էր դարձել ԽՍՀՄ տարիներին: Անկախության տարիներին էլ փորձ է արվում վերականգնել այդ ավանդույթը, բայց ամեն ինչ այնքան ձեւական ու թատեսականացված է արվում, որ ինչպես մյուս դեպքերում՝ ստացվում է էտանագին մի քան եւ ավելի շատ կադակցվում է ձանձրալի, սիդողողական եւ ընդհանուր առմամբ ոչ հաճելի գործողության հետ: Պարզից էլ դարձ է, որ փողոցում աղբ թափող մարդը երբեք շաբա-

սակայն այսօր դեռ լայնածավալ ավանդական աղբավայրերի հույսին են: Մեր աչքն այնքան է սովորել աղբին, որ առանձնադատ չենք զարմանում, երբ հարեանը լուսամուտից աղբ է մեսում փողոց՝ ջանադարաբար ղղղալցնելով սեփական օջախը: Ի դեպ, փողոցների եւ հանրային մյուս տարածքների աղտոնվածության աղբն ամենուր է, բացի աղբամաններից: Ու հենց մեր կյանքի աղբի հետ առեւտման աղթը հերթական շաբաթօրյակն էր: Երբ ֆարգչու մի քանի տնմա լրացուցիչ աղբ հավաքվեց, մի քանի հազար մարդ էլ՝ հիմնականում աշխատողները, կազմակերպված, ֆչերը՝ կամավոր, դուրս եկան մարտության: Հասկանալի է, որ շաբաթօրյակը Լենինից մեզ ժառանգություն մնացած եզակի խորհրդային բարիքներից է, որի դիտարկության ժամկետը չի սղառվում, քանի որ դեռ աղբը ֆչություն չի անում:

Նկատեմք նաեւ, որ շաբաթօրյակը՝ ինքնակազմակերպման սրամարմության մեջ չի կարող լինել դեսական, առավել ես՝ համադատական: Քանի որ շաբաթօրյակներին՝ իբրեւ դեսական միջոցառումների դարն անցել է: Հետո էլ՝ ուժեղ դեսությանը (իշխանությունների ասելով մենք ուժեղ դեսություն ենք) վայել չէ մարդկանց ձի գործի դնել, թող հոգատար հանրությունն ինքն իր օտկարը սահմանի, երջանիկ անհատ էլ վայելի իր սրբության սրբոց հանգստյան օրը: Այլադատ անցյալի մնացուկի հոտ է բուրում համադատական շաբաթօրյակից:

Լավագույն ելքն այս դեպքում այն է, որ մարդու դատեմք մեր սրերն ու միջավայրը: Աղթը ներկայացել է նեւ, որ դա լիովի վերաբերում է նաեւ վիտրուալ դատեսին: Հարկավոր է այս դեպքում դարադատես սոցցանցերի գառնումներից ձերբազատվեմք եւ հայտարարեմք ջնջումների ու «սիրնոթերի» շաբաթօրյակ:

Վերջում ուզում են նեւ, որ մեմք մարատես ժողովուրդ ենք, բոլորիս սանը մարտություն է, բայց սնից դուրս հատկադի մասին նույնը չես սաի: Այդ բացը շեկելու համար անհրաժեշտ է մարատեսություն ասվածը ներարկել ամենափոքր տարիքից, սակայն ոչ սիդողողական շաբաթօրյակներով, այլ յուրաքանչյուրիս օրինակով եւ հետեւողական դատարակությամբ:

Աղբեջանական զինուժի սպառազինության աճը 2017-18թթ.

Դեռ 90-ականներից՝ Արցախյան խնդրի կարգավորմանը զբաղվող միջազգային հարթակները հակամարտ կողմերին կոչ են անում՝ հավասարիմ մնալ սպառազինության մասով ձեռք բերված, այսպես ասած, համաձայնությանը: Ինչ զենքեր է ձեռք բերել Աղբեջանը վերջին մեկ-երկու տարիների ընթացքում, որքանով է նա դատարանել միջազգային կոնցեդիաները՝ սպառազինության վերաբերմամբ: Սոսկիովի խաղաղության միջազգային հետազոտությունների ինստիտուտի սվալներով Աղբեջանը 2017-2018 թվականներին ձեռք է բերել հետեւյալ զինատեսակները.

Բելառուսից՝ Polonez B-200BM համազարկային կրակի ռեակտիվ համակարգեր - 10 միավոր (դատարկվել են 2017-ին)

- 2A36 Գիացիոն-Ե ֆարակվող հատուրիցներ - 26 միավոր
- Չեխիայից՝**
- RM-70 122 մմ համազարկային կրակի ռեակտիվ համակարգեր - 30 միավոր (դատարկվել են 2016-ին)
- Իտալիայից՝**
- OPV-62 դարեկային մավեր- 6 միավոր,
- Saar-72 մավեր -2 միավոր,
- Orbiter 1K հարվածային անօդաչու սարքեր-100 միավոր,
- Orbiter-3B անօդաչու սարքեր- 10 միավոր,

- Harop հարվածային անօդաչու սարքեր- 50 միավոր
- Spike-NLOS հակատանկային հրթիռներ-250 միավոր,
- Spike-MR/LR հակատանկային հրթիռներ-250 միավոր
- LAHAT հակատանկային կառավարվող հրթիռներ-100 միավոր
- Barak-8, Barak-LR, Barak-8ER զենիթահրթիռային համալիրների հրթիռներ - 81 միավոր
- SandCat գրահամեքնաներ-100 միավոր,
- Skystriker հարվածային անօդաչու սարքեր-100 միավոր,
- Hermes-900 մարտավարական անօդաչու սարքեր- 2 միավոր,
- LORA օդերատիվ-մարտավարական հրթիռային համալիրներ -4 միավոր (50 հրթիռ),
- ELM-2288 AD-STAR ռադարներ - 2 միավոր
- SandCat SPEAR ինքնագնաց ականանեքներ- 10 միավոր:
- Պակիստանից՝**
- MFI-17 Supporter (Super Mushshak) ուսումնամարտական ինքնաթիռներ-10 միավոր
- Ռուսաստանից՝**
- BTR-82A գրահամալիրային-70 միավոր, «Хризантема-С» հակատանկային համակարգերի հրթիռներ՝ 9M123/AT-15- 50 միավոր, 9P157-2-800 միավոր (դատարկվել են 2016-2017թթ)
- Սլովակիայից՝**
- DANA ինքնագնաց հրետանային համակարգեր-36 միավոր
- Թուրքիայից՝**
- SOM թեւավոր հրթիռներ-5 միավոր (դատարկվել է 2017թ.)- 25 միավոր
- TR-300 Kasirga համազարկային կրակի ռեակտիվ համակարգերի հրթիռներ - 108 միավոր (կրակի հեռահարությունը ավելացրել են մինչեւ 120 կմ)
- Կանադայից՝**
- Bell-412 ուղղաթիռներ-2 միավոր:
- MD - 530 ուղղաթիռ- 1 միավոր:
- Bell-407 ուղղաթիռ- 1 միավոր:

Զաղեց՝ ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒՆՈՒՄՅԱՆ

«Ինդիվիդուալ» հայտնի անգլիական դասագրքագիր Միչիլին Արեթիկի մեծածախ թղթակից **Ռոբերտ Ֆիսքը** վերջերս այդ թերթում տպագրած «Օսմանյան կայսրության ժամանակաշրջանում քրիստոնյաների ցեղասպանության նոր դասագրքում մոռացված անպաճառ և ազդարարում աղաքայի համար» խորագրով հոդվածում անդրադարձել է Հարվարդի համալսարանի տղային հայտնի իրադարձության մասին՝ «30-ամյա ցեղասպանությունը: Իր տարածումը աղբյուր քրիստոնյա փոխանակությունների ոչնչացումը Թուրքիայի կողմից» (The Thirty-Year Genocide: Turkey's Destructions of Its Christian Minorities, 1894-1924) վերնագրով գրքին, որի լույս ընծայումը, ըստ նրա, թուրքերին կասկածացնելու է, հայերին՝ զարմացնելու, որ հեղինակները միայն վերջերս են հայտնաբերել այդ փաստը, իսկ արաբներին զայրացնե-

կայրությունում այնքան վայրագ էր, որքան Մորիսն է ներկայացնում: Այո, Մուսթֆաներին ասել էին, որ սրբազան տաճարում են մղում քրիստոնյաների դեմ, բայց վերջինների թվում նրանք չէին ընդգրկվում գերմանացի, ավստրո-հունգարացի, չեզոք կամ Առանցքի ուժերի դաշնակից քրիստոնյաներին: Մահմեդական շահ հավասարակշռելու հակառակ էին, գուցե, նման զանազան, բայց կար այն փաստը, որ գերմանացի բարձրաստիճան ստանդարտներում էին օսմանյան բանակի զինվորներին: Նաև գերմանացի գործարարներ եւ դիվանագետներ ականատես լինելով հայոց դեմ իրականացվող կոտորածներին, հաղորդում էին դրանց մասին իրենց հարազատներին եւ կառավարությանը», գրում է Ֆիսքը:

«Սակայն դեմք է խոստովանեմ, որ չեմ կարող չհամաձայնել հեղինակների «ծայրահեղ մահմեդական կրոնամոլությունն էր գերիշխում նրանց մոտ» նախադասության հետ, երբ

դասությունը: Բայց «մահմեդական մոլեռանդության» կողմին, հավասարապես Մորիսը, կային «լավ թուրքեր», որոնք (ինչպես դասավոր էսադ Բեյը) փորձել են օգնել քրիստոնյաներին: Այս մասին, սակայն, ինչքան հասկացա, քիչ է խոսվում հասրում: Հեղինակները նաև հակիրճ կերպով համեմատել են հրեական «հոլոֆոսթ» (ողջակիզումը) հայոց «ցեղասպանության» հետ: Ես կգերադասեի օգտագործել նույն «հոլոֆոսթ» եզրը հայկական կոտորածների մասին խոսելիս: Կան այս մասին արդեն տպագրված նյութեր: Հայերը կարող էին փրկվել, եթե հավասարապես լինեին, հրեաները՝ ոչ: Հրեաների հետադարձումը մացիսների կողմից սեւեռ ամենաշուք 12 տարի, Օսմանյան տարածում քրիստոնյաների հավանումը՝ 30 տարի: Գրում նշում է, որ թուրքական կոտորածները ավելի սադիսական էին: Կարծում եմ նույնքան սադիսական էին նաև գերմանական կոտորածները: Գերմա-

ՈԱՖԻԿ ԳՈՎԳԱՆՆԻՍՅԱՆ

Հայաստանի վաստակավոր լրագրող

Անպատահելի պնդումներ

ՀՀ դաշտայնության մասին փոխմախարակահան **Վահան Շիրխանյանի** բաց նամակը, հասցեագրված այժմ մայրաքաղաքի քաղաքացիական զորքերի ղեկավար Ռոբերտ Զոհարյանին, բավական լայն հասարակական արձագանք է գեղ մեզանում: Այդ նամակում առկա մեղադրանքներին, մանավանդ նրանց, որոնք այսօր սուղեղ զարգացած հնարավոր չէ, չեն անդրադառնում: Նշեմ միայն, որ Շիրխանյանին չհավասարողները քիչ չէին: Կուզեմայի իմ հերթին ընթերցողի ուշադրությունը սեւեռել նրա մի քանի տրամաբանական վրա, որոնք մինչ այս՝ իբրև թե գաղտնի են եղել:

1-ին՝ Վահան Շիրխանյանը ոճագործ Նաիրի Հունյանյանին անվանում է ԱԾ գործակալ: Գրում է, թե նրա անձնական գործը հոկտեմբերի 27-ի ահաբեկչությունից հետո... անհետացել է: Դժվարանում եմ դասկերացնել, թե ինչպե՞ս կարող էր Ազգային Անվտանգության ծառայությունից, առանց որևէ անուան հետքի, անհետանալ գործակալի մասին ամբողջ տեղեկացվածությունը: Լավ, ասեմք թե Սերժ Սարգսյանի կամ Ռոբերտ Զոհարյանի ցուցումով ԱԾ-ում ոչնչացվել են Նաիրի Հունյանյանի գործունեությանը միջնորդող հիշատակները: Բայց նրա անձնական գործը կազմողներն էլ են ոչնչացվել: Հիմա այդ մարդիկ չկան, չեն կարող ԱԾ ներկայիս դեկավար Արթուր Վանեցյանին օգնել, որ նա իր դեկավարած գերատեսչությունում իբրև թե ԱԾ-ի տրեմնի գործակալ Նաիրի Հունյանյանի հետքերը... զննի: Կամ՝ Վանեցյանը չի կարող այժմ դեռևս բանում իր մասին լրագրող ոճագործից դասաստան կորզել՝ նա ԱԾ-ի գործակալ եղել է, թե՛ ոչ: Իսկ միգուցե իրո՞ք ճիշտ են այն մարդիկ, ովքեր գտնում են, թե Շիրխանյանի բաց նամակը քաղաքացիական մեղ է դրվել հենց այդ նոտասակով, որովհետև ոճագործից իբրև թե ուշացած խոստովանություն կորզելով՝ Զոհարյանին մեղադրվող հանցանքները... ծանրացվեն:

2-րդ՝ Վահան Շիրխանյանը, վկայակոչելով եղերահիշատակ Վազգեն Սարգսյանին, տրոհում է, թե ԱՄՆ փոխնախագահ Ալբերտ Գորի հետ համադրությունից վերադառնալով՝ Ստամբուլը իր ներկայությամբ իբրև թե շահ վաս է արհեստավոր Ռոբերտ Զոհարյանի մասին՝ Մեդրիդ Ադրեջանին զիջելու նրա համաձայնության համար: Այս տրոհումը մնում է բացառապես Վահան Շիրխանյանի խղճին: Ստամբուլը իրո՞ք այդպիսի բան է ասել, թե՛ դա ուղղակի հորինված է՝ ոչ ոք այժմ հաստատել չի կարող: Մեդրիդ Արցախի դիմաց Ադրեջանին զիջելու Պոլ Գորիի լույսին մասին 2 տասնամյակ առաջ մեզանում իրո՞ք խոսում էին: 2000 թվականին, լրագրողական հարցազրույց ունենալով այն ժամանակ Հայաստանում Իրանի Իսլամական Հանրապետության դեսպան Մոհամադ Ֆահրադ Զոլեյնիի հետ, ես նրան հարց ուղղեցի, թե ինչպե՞ս կվերաբերի հարեւան Իրանը, եթե Հայաստանի դեկավարությունը հանկարծ համաձայնի Ադրեջանի հետ այդպիսի տարածադրյալ փոխանակություն անելու ամերիկացիների առաջարկին: Զոլեյնիին իր կառավարության անունից կրակահարկաբեկ մեղքեր այդ հնարավորությունը, շեշտելով. «Իրանը զորք կմտնի՝ Մեդրիդ հայերի համար դաշտայնություն մոտակայով: Որովհետև չի կարող հանդուրժել իր նկատմամբ ոչ-բարեկամաբար տարածված այլ զորքի ներկայությունը սահմանազրկի այդ հասկանում»: Դեռ 19 տարի առաջ ես Զոլեյնիի այս բառերը հրատարակել եմ «Ազգ»-ում, նշելով, թե դեսպանը հրաժարվել է, որ Ադրեջանը միշտ էլ վաս թափված տարածադրյալի հավակնություններ է ունեցել Իրանի նկատմամբ, իսկ բարեկամ Հայաստանը՝ ոչ: Մի՞թե երկրի մայրաքաղաքին հայտնի չէին մեր հարեւանների այդ տարածադրյալները:

3-րդ՝ Շիրխանյանը հանդիմանում է Ռոբերտ Զոհարյանին՝ հոկտեմբերի 27-ի ոճագործությունից հետո նրան ներկայացված նոր դաշտայնության ցուցակը մեղքելու, այդ առթիվ 18 տարի շարունակ Երևանում անելու համար: Նշանակում է՝ այդպիսի ցուցակ իսկապես եղել է: Վահան Շիրխանյանը դա հաստատելով՝ ընդամենը ցուցակը նախագահին ներկայացնելու ժամերն է վիճարկում: Բայց այդ ցուցակը հոկտեմբերի 27-ի տեղյակ 8-ից, թե՛ կեսգիշերին մոտ է ներկայացվել, ըստ իմ՝ էական չէ: Բոլոր դեպքերում նման ցուցակ կազմողները... անվաստեղի են թվում: Եվ օրինական կասկած է առաջանում, թե ոճագործությունից ժամեր անց դաշտայնակալ սկզբները իրենք մեղաբեկ չեն եղել... դրա կազմակերպմանը: Միգուցե այդ հանգամանքը զարգելու համար է Շիրխանյանի հիշյալ նամակը ուղարկվել... իրավադատներին:

Ֆիսքը մոռացված անպաճառ և ազդարարում աղաքայի համար

լու է այն հանգամանքը, որ հեղինակները ոչ թե թուրքական ազգայնամոլությունը, այլ իսլամը, մահմեդականությունն են համարում հայերի, հույների, ասորիների եւ մյուսների դեմ իրականացված ցեղասպանությունների գլխավոր դրոշմաբանը: «Կրոնամոլությունը իրո՞ք կարող է մարդկանց մղել ծայրահեղ բռնությունների» հավաստեցած են նրանք՝ հեղինակները, հիմք ունենալով թուրքերի (բյուզանդական, օսմանյան եւ արդի) խաչակրաց արշավանքների եւ մեթոդային իսլամական խալիֆայության ժամանակների իրադարձությունները: (1)

Ֆիսքը հեռախոսազրույց է ունեցել հասորի համահեղինակ **Բեննի Մորիսի** հետ (մյուս հեղինակն է **Դորո Չիլի**) և տեղեկացել, որ ուսումնասիրության վրա հեղինակներն աշխատել են ինը երկար տարիներ, փաստերին ավելացնելով մանրամասն ծանոթագրություններ, որոնք 640 էջանոց գրքի մեկ հինգերորդ մասն են կազմում:

Երեսուներեք տարիներ շարունակ Հայոց ցեղասպանության թեմայի շուրջ բազմաթիվ հոդվածներ գրած Ռոբերտ Ֆիսքը հոդվածում ֆնտրվել է հեղինակների առաջ ֆառած վերոհիշյալ եւ մի քանի այլ դրույթները, համեմատականներ անցկացրել հրեական եւ հայկական ցեղասպանությունների միջև:

«Ես կասկածում եմ, որ Առաջին համաշխարհային ժամանակ սանձազերծված «զիհարդ» Օսմանյան

կարողում են, օրինակ, ակնառեստ վերադարձնել Արաբական Հարթավայրի (հոգեւոր հովիվ Մարտինո Պոպուկայանին կացնով գլխատելու, իրեն դաշտայնով գլխատելու մի քանի հարվածներ հասցնելու եւ որդես մահացածի թողնելու մասին), ակնառեստ օտարերկրացի միսիոներ Ջ.Կ. Մարդեմի (նրանց տարած սափասանները, մայրոք փորված փոսի առաջ ստիպեցին հանել հագուստները, ծնկի գալ եւ աղա կացններով եւ դանակներով հարձակվեցին նրանց վրա: Սա շարունակվեց մեկ շաբաթ, մինչև բոլոր 1230 հայ տղամարդկանց նրանք կոտորեցին) եւ ուրիշների սարսափազդու վկայությունները, որոնց շարքին է նաև ամերիկացի մի միսիոների գրառումն այն մասին, որ «մահմեդական մոլեռանդությամբ տասնամյակի համակրած ուղեղներով նրանք արյան ծարավի էին», շարունակում է Ֆիսքը, ընթերցողներին խնայելու համար ընդամենը վայրագության մի քանի փաստեր ավելացնելով:

«Այս բոլոր ֆնտրվեցի նրա հետ: Մորիսը նեցե հռոմայեցիներին, որոնց նա համարում էր սիրողական մակարդակի դաժաններ համեմատած մեր օրերում Մոսկվում, Ռաֆայում, Մանրիզում եւ Դեյր Էլ-Չորում կատարված վայրագությունների հետ: Տեղեկացա, որ Քենալ Աթաթուրքը լավ խայտառակված է գրում, որսեղ վկայություններ կան, որ 1922-ին նա բազմիցս կրկնել է «մեր նոտասակն է ազատվել քրիստոնյաներից» նախա-

մացի ֆաղաֆաղները քիչ դեռակատարություն ունեցան «հոլոֆոսթում», մինչդեռ թուրք ֆաղաֆաղները բավական ակտիվ մասնակցեցին կոտորածներին: Եթե ընդհանուր առմամբ 2,5 միլիոն քրիստոնյաներ կոտորվեցին 30 տարվա ընթացքում (համաձայն են Մորիսի հետ, որ ճշգրիտ թիվը հնարավոր չէ հաստատել), ապա 1939-45-ի տարիներին մոտ 6 միլիոն հրեաներ կոտորվեցին» (2) հոդվածի վերջում նշում է Ֆիսքը մահադուրբ հայտնելով աղաքայի մոռացված հեռանկարի համար: «Նոր տեխնոլոգիաների առկայության դաժաններում որքան մարդ է որքան կարճ ժամանակահատվածում կարող է ոչնչացվել» հարցնում է նա իրավագիտին:

Պատասխան ՀԱՎՈՐ ԾՈՒԼԻՎՅԱՆԸ
(The Armenian Mirror-Spectator)

1) Սա մեր կարծիքով ֆաղաֆաղական մոտեցում է: Իսրայելի համար արաբները թեմայի են: Մեզ՝ հայերիս համար արաբ մահմեդականները՝ աղաքայն սկող, մեր առաջ իրենց դրնեն ու սրերը բացող մարդիկ, որոնք լայն հնարավորություններ ստեղծեցին մազադրած եղածներին ոսփ կանգնելու եւ, ինչու չէ, նաև նրանցից օգսվելու:

2) Համեմատությունների շարքում կարեւոր է նշել, որ հայերն իրենց բնորոշումը ջարդվեցին, հրեաները՝ ոչ: Հայերը հայրենի կորցրեցին, հրեաները հայրենի վասակեցին: Ն.Տ.

Ցեղասպանության հիշատակումը Թաֆթս համալսարանում

Մեդֆորդի (Մասաչուսեթս) Թաֆթս համալսարանի Գողար մասնաճյուղում, հովանավորությամբ այդ համալսարանի դասնության բաժանմունքի, հայոց դասնության Տարախյան-Ջաֆարյան ամբիոնի, հայկական ակումբի եւ հայագիտական ուսմանց եւ հետազոտությունների ազգային ընկերակցության, ադրիլի 4-ին տեղի է ունենալու Հայոց ցեղասպանության ոգեկոչման արարողություն, որի ընթացքում բանախոսությամբ հանդես է գալու Արվեստի Մեթոդիստիկա թանգարանի կուրատոր դոկտ. **Հելեն Էվանսը**: Հենվելով թանգարանում վերջերս կազմակերպված «Armenia!» ցուցահանդեսի նմուշների տեղեկությունների վրա, նա խոսելու է «Հիշատակման միջնադարյան ավան-

Հելեն Էվանս

դույթների» մասին: «Հայերը հավասում են հիշատակման գերազույն ուժի առկայությանը, որը դաժան ու սարսափելի ժամանակներում ինքնադիմապահման խթան է հանդիսացել, ինչը շահ վառ արհեստագրված է միջնադարյան ձեռագրերում, հիշատակարաններում եւ եկեղեցիների ճակատային մասի արձանագրություններում», նշել է Էվանսը, որ 1994-ին Մորգան գրադարան-թանգարանում կազմակերպել էր հայկական հին ձեռագրերի «Treasures in Heaven» ցուցահանդեսը, 1997-ին Մեթոդիստիկա թանգարանում՝ «Բյուզանդիոնի փառքը (843-1261)» եւ 2012-ին՝ «Բյուզանդիան եւ մահմեդականությունը (անցման ժամանակաշրջան: 7-9-րդ դարեր)» ցուցահանդեսները: Ն.Տ.

ԱՐԵՎԻԿԱ ԵՇԻՇՅԱԼ

ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփը հերթական անգամ իրարանցում առաջացրեց իր «թվիթերյան դիվանագիտությանը»:

Պարզվում է՝ ամեն ինչ էլ, որ այդքան հասկանալի է: Բերեմի տասնական համառոտ տեղեկանք: 1517-1918 թվականներին Գոլանի բարձունքները մտնում էին Օսմանյան կայսրության մեջ:

Մա-խրայելական հակամարտության կարգավորման վերաբերյալ Թրամփի փեսա Ջարեդ Կուսնեթի «հաշտության ծրագիր» իրականացման հետ, որը կիրառակալի Իսրայելում ամրիլի 9-ին կայանալիք խորհրդարանական ընտրություններից հետո:

Որտեղ մտնում իրողությունն էլ, այն ստեղծվում է: Պատահական էլ, որ ԱՄՆ-ը ակտիվոր խաղաղում է սիրիացի ֆրոնտի խաղաֆարսը՝ բազմաբայլ աշխարհաֆաղաֆական կոմբինացիա իրականացնելով միազամից չորս ղեկավար՝ Սիրիայի, Իրաքի,

հետ կաղերը խզել Իրանի համընդ ընդհանուր վերաբերմունքի հողի վրա, իսկ Թուրքիան դեռևս հույս ունի Վաշինգտոնի հետ համաձայնության հասնել ֆրոնտի առնչությամբ: Ներկայումս համաձայն դիրք է բռնել ելեկան ֆայլեր չի ձեռնարկում նաեւ Եվրոմիությունը՝ միայն բողոքելով Գոլանի բարձունքների հարցում Թրամփի կատարած ֆայլի դեմ: Ամնասան չմնացին նաեւ Ռուսաստանն ու Չինաստանը, Մերձավոր Արեւելի մի Եարբ ղեկավարներ:

Իսրայելի վերլուծաբան Ալիզաբեթ Եսֆինը հարց է արել, թե ինչի հիման վրա կարելի է արդարացնել Իսրայելի իրավագորու-

ղության գլխավոր ֆարսուղարի հայտարարության մեջ: Այդ մասին հաղորդում է եգիպտական MENA լրատվական գործակալությունը:

Բարաբ Օբամայի կառավարման առաջին տարիներին ամերիկացի դիվանագետները փորձել էին նույնպես Իսրայելի եւ Սիրիայի միջեւ խաղաղության հաստատել: Սրանք Իսրայելի կողմնակիցն էին ամուսնացրել Գոլանի բարձունքները, եթե Սիրիան խոստանա դադարեցնել հրթիռների մատակարարումները «Համասիմ» եւ «Հզոր լաիհին»:

Ռոբ Նախկին դիվանագետների կարծիքով՝ Թրամփի որոշումը ոգեւնչման առիթ կդառնա աշխարհի ուրիշ դեկավարների համար, որոնք կփորձեն արդարացնել իրենց բռնակցումները: Օրինակ՝ Պուսիմը դա կօգտագործի Ղրիմի բռնակցումն արդարացնելու նույնպես, կարծում է Նախկին բանակցող եւ Իսրայելում ԱՄՆ նախկին դեսպան Մարշին Ինդիկը: Սրա խոսքերով, իսրայելի աջերը դրանից կօգտվեն Այրհորդանանի օկուպացումն արդարացնելու համար:

Ռոբ վերլուծաբանների կարծիքով՝ Թրամփի որոշումը յուրաքանչյուր փոխհասցումն է Իսրայելի միջազգային աներկյան գործի դուրսբերման դիմաց, ինչը խոցելի է դարձրել Իսրայելին: Վաշինգտոնում Թրամփի որոշումը դրական արձագանք է գտել իսրայելաձեւ հանրադատականների Երջամում: Սենատոր Լիդուսի Գրեմը որոշումը համարում է ռազմավարական առումով իմաստուն եւ տղավորիչ:

Թրամփը ճանաչեց Գոլանի նկատմամբ Իսրայելի ինֆիլտրացիան

կություն եւ կարելու են Իսրայելի ղեկավարի եւ սարածալի կայունության համար»: Սա Մերձավոր Արեւելում նրա երկրորդ «ուժեղ ֆայլն» է Երուսաղեմ Իսրայելի մայրաքաղաք ճանաչելուց հետո: Դրանց միավորում է մեկ ընդհանուր բաղադրիչ՝ մինչեւ Գոլան կապարանի ժամանակները հասնող բազմաձեւ տասնական գաղափարը: Ի դեպ, Գոլանի աստիճանաչյան անվանումն է Բաւանի երկիր, որին հրեաները սիրացան Եդրեի մոտ տեղի ունեցած հաղթական ճակատամարտից հետո: Պատահական էլ, որ ամերիկացի փորձագետներից Եստերը արձանագրում են Թրամփի ընթացիկում հրեաների տասնության խոր իմացության փաստը:

ությունը: Իսկ 1948 թ. ի հայտ եկավ Իսրայելի ղեկավարները: 1949 թ. հուլիսին Սիրիան դարձավ Իսրայելի հետ խաղաղության համաձայնագիր ստորագրած վերջին արաբական ղեկավարները: Բայց դա արաբ-իսրայելական հակամարտության սկիզբն է միայն, որը Եստերը բարդանում է նաեւ նրանով, որ 2011 թ. արաբական զարմանից հետո սարածաբազմում սկսեցին տրոսկալ որոշ ղեկավարներ, որոնք Լոնդոնի եւ Փարիզի նախագծերով ստեղծվել էին դեռ 1920-ականներ սկզբներին:

Թուրքիայի եւ Իրանի նկատմամբ: Եվ այս ուղղությամբ օգտագործվում են դամոսկոսյան միջազգային գործոններ, որոնք փորձագետները հաճախ անեստում են: Միջազգային Վաշինգտոնը բացահայտում է ֆանտաստիկ եւ իրականացնում է մյուս հանրաձայնացումները՝ դրանք դիտարկելով որոշ տասնական անավարտ գործընթացի միջակա հետեսանմանք: Սոփիստիկ տեղեկություն է իրավիճակը «ուժեղի իրավունքով»: Եվ միայն դրանից հետո, ցանկության դեպքում, բարոյաիրավական հիմք է գտնում դրանց համար, նույն է «Ռեզոլուցիան» գործակալությունը: Դրան դիմակայելը դժվար է, եթե չասենք անհնար: Ինչ փոխվեց այն բանից հետո, երբ ամբողջ իսլամական աշխարհը բողոքի ձայն բարձրացրեց Երուսաղեմ Իսրայելի մայրաքաղաք ճանաչելու Թրամփի որոշման դեմ:

թյան սարածումը Գոլանի բարձունքների վրա: Պատահականորեն սարածի անցումը մի ղեկավարներից մյուսին կարող է տեղի ունենալ փոխադարձ համաձայնությամբ եւ աղա ՄԱԿ-ի Անվանագրության խորհրդի համադասախան որոշմամբ: Սրա խոսքերով, դա նույն իրավաբանական խնդիրն է, որը գոյություն ունի Ղրիմի ու Ռուսաստանի միջեւ:

Թրամփի որոշումը մեծ գոհունակությամբ ընդունվեց Իսրայելում: Գոլանի բարձունքները իսրայելական սարած ճանաչելով՝ Թրամփը ֆայլ կատարեց սլայա հարցում միջազգային որակակալի փոփոխման ուղղությամբ: Դա Իսրայելի համար խոշոր հաղթանակ է Գոլանի բարձունքների հարցում ողջ աշխարհի հետ 52 տարի տեւած դիմակայությունից հետո: Իսրայելը հայտնվում է հակադրու Եստերը Թրամփի հարցում, ավելացնում է վերլուծաբանը:

Միջազգային Արաբական ղեկավարների լիգան դասադարձեց որոշումը՝ այն համարելով միջազգային իրավունքի խախտում: Լիգան լիովին դասադարձեցում է օկուպացված սեփական սարածի նկատմամբ Սիրիայի իրավունքը, նշելով է կազմակեր-

Աշխարհահռչակ 111 մասնագետներ «Ավրորայի» բարի կամքի դեսպաններ

Համագործակցելով «IDeA Foundation-ի», «FAST-ի», «Scholoe Mundi» գլոբալ կրթական ղախաֆորմի, UWC Դիլիջանի միջազգային ֆուլեջի եւ Ամերիաբանկի հետ, «Ավրորա» մարդասիրական ծրագիրը նախաձեռնողները հիմնել են «Ավրորա ֆորումը», որի ղախոնական բացումը կատարվել է Երեւանում այս արվա հոկտեմբերի 14-ից 21-ը, միջազգային մարդասիրական ջանքերի միջոցով սոցիալական բարեփոխումներ իրականացնելու մտադրությամբ: Ֆորումի միջոցառումներին մասնակցելու են վերոնշյալ կազմակերպություններից յուրաքանչյուրն իր բազմաբնույթ գործունեություններով: Մարտի 10-ին հայտարարվել է, որ արդեն իսկ 111 ֆաղաֆագետներ, ակադեմիական աշխատակիցներ, բիզնեսի եւ ժամանցի մասնագետներ աշխարհի տարբեր երկրներից ցանկություն են հայտնել միանալու ֆորումին՝ որոշեա բարի կամքի դեսպաններ: Սրանք դառնալու են այն լուսատու փարոսները, որոնք իրենց փորձառությամբ եւ գիտելիքի ղախարով խթանելու են բարեփոխումներն ու նորարարությունների ներդրումը Հայաստանի սոցիալական կյանքի ամենատարբեր ոլորտներում՝ սկսած առողջադաստիությունից մինչեւ կրթական եւ սեխնոլոգիական բնագավառներ: Այդ դեսպանների Եարբում են գրող Փիթեր Բալաֆյանը, բարեգործ-մարդասեր Նիկոլա Ազնավուրը եւ նշանավոր Եախմաշիս Լեւոն Արմնյանը:

«Հղաքս ենք, որ հմարավոր դարձավ ստեղծել մի ցանց բարձրակարգ մասնագետների, որոնք իրենց բնագավառում որոշակի հետք են թողել աշխարհում: Սրանց դերը մեծ է եւ վճռորոշ՝ ոգեւնչելու Հայաստանի նոր սերունդին խիզախ ֆայլեր ձեռնարկելու եւ նշանակալի փոփոխություններ իրականացնելու գործում», նշել է այս առթիվ «Ավրորա»-ի հիմնադիրներից Վարդան Գրիգորյանը: Վ.Ս.

սուրբյուրն: Ինչպես գրում է Լոնդոնում արաբերեն լույս տեսնող Al-Quds Al-Arabi հրատարակությունը, սիրիական ճգնաժամի սկզբնական փուլում Իսրայելի վարչաղեկ Բենիամին Նաթանյահուի համառ ձեւումից հետո: Նաթանյահուն ձգտում է նաեւ այս ձեւով հաջողության հասնել ամրիլի 9-ին կայանալիք ընտրություններում եւ Թրամփի հետ իր բարեկամությունն օգտագործել իտխանության դեկին մնալու համար:

Եվ Դամասկոսի նկատմամբ առաջին ոսնձգությունը կատարեց հենց նախագահ Թրամփը: Նա փաստորեն ցուցադրում է Մերձավոր Արեւելում սարածի վերաձեւելու ձգտում: Գոլանի բարձունքների կարգավիճակը փոխելու նրա ցանկությունը սլայա սցենարի սյուժեները մեկն է: Մյուսը կաղված է ղաղեկաֆ-

թուրքիայի եւ Իրանի նկատմամբ: Եվ այս ուղղությամբ օգտագործվում են դամոսկոսյան միջազգային գործոններ, որոնք փորձագետները հաճախ անեստում են: Միջազգային Վաշինգտոնը բացահայտում է ֆանտաստիկ եւ իրականացնում է մյուս հանրաձայնացումները՝ դրանք դիտարկելով որոշ տասնական անավարտ գործընթացի միջակա հետեսանմանք: Սոփիստիկ տեղեկություն է իրավիճակը «ուժեղի իրավունքով»: Եվ միայն դրանից հետո, ցանկության դեպքում, բարոյաիրավական հիմք է գտնում դրանց համար, նույն է «Ռեզոլուցիան» գործակալությունը: Դրան դիմակայելը դժվար է, եթե չասենք անհնար: Ինչ փոխվեց այն բանից հետո, երբ ամբողջ իսլամական աշխարհը բողոքի ձայն բարձրացրեց Երուսաղեմ Իսրայելի մայրաքաղաք ճանաչելու Թրամփի որոշման դեմ:

Ոսկեվանի մանկադասարանը կաշխատի ամբողջ հզորությամբ

Ըստ հաշվարկների և հասնելով արեւային ջրասուխտուցիչ համակարգը

Հայաստանի կլիմայական բարենդաս տայանները սահմանադրաբար օգտակար են ծառայելու որպես զբոսայգիները դարձել է կարեւոր նպատակ: Գործընկեր կառույցները՝ Վիվա-Սել-ՄՍՍ-ն ու Վայրի բնության ու մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամը (FPWC) հերթական արդյունք են արձանագրել այդ ուղղությամբ: Ամիսներ առաջ Տավուշի մարզի Ոսկեվան գյուղի մանկադասարանը ամբողջովին էին իրականացվում: Զեռուցման ավանդական համակարգը համարվում էր նոր տեխնոլոգիաներով: Առաջնություններն արդեն ավարտվել են: արեւային ջրասուխտուցիչ համակարգը դասարան է Երևանում:

Համակարգի գործարկմանը մասնակցել են Վիվա-Սել-ՄՍՍ-ի գլխավոր սնօրեն Ռալֆ Յիրիկյանը, ծրագրի համակարգող Մարինա Մարալյանը, Նոյեմբերյան համայնքի ղեկավար Կարեն Աբազյանը, ծախսերը կրճատող Վարդան Գալստյանը և մանկադասարանի սնօրենի ժամանակավոր ղեկավար Կարեն Աբազյանը: «Մենք արդեն ենք մի երկրում, որի հանդեպ բնությունն առաջնություն է զսնվել: Մեզ բաժին

հասած արեւը հարկավոր է օգտագործել: Նոր տեխնոլոգիաների կիրառումը դա թույլ է տալիս: Այդ լուծումը բխում է նաեւ մեր երկրի շահերից: Տարիներ շարունակ իրականացված ծրագրերի արդյունքում եկել են այն համոզմանը, որ արեւային էներգիայի կիրառումն արդյունավետ է եւ՛ բնապահպանական եւ՛ սնեսական առումով: Կարող են արձանագրել, որ գործընկեր կառույցի հետ արդեն հերթական դարձած ձեռքբերում ունենք եւս մեկ սահմանադրաբար օգտակար»,-ասել է ՎիվաՍել-ՄՍՍ-ի գլխավոր սնօրեն Ռալֆ Յիրիկյանը:

Այլընտրանքային էներգիայի կիրառման արդյունավետությունը բազմիցս արդարացվել է ամբողջ աշխարհում: Գործընկեր կառույցները եւս, համաձայն իրականացված ծրագրերի արդյունքում, հասցրել են համոզվել դրանում: Նոր տեխնոլոգիաների կիրառումը թույլ է տալիս կրճատել համայնքի ծախսերը: Ծրագրի բնապահպանական եւ սնեսական արդյունավետությունը հաշվի առնելով՝ ՎիվաՍել-ՄՍՍ-ը եւ Վայրի բնության ու մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամը (FPWC) շարունակում են աջակցել հասկալի սահմանադրաբար օգտակար:

13,8 ԿՎՏ/ժ հզորությամբ գործող արեւային ջրասուխտուցիչ համակարգը կարեւոր ձեռքբերում է սահմանադրաբար օգտակար: Մինչեւ արեւային համակարգի Երևանում, հինգ տարի շարունակ, զեռուցվել է մանկադասարանի շինարարական աշխատանքները: 50-60 սանի փոխարեն, սղատարվել է 30 սան: Այժմ հնարավոր է կիրառել զեռուցումն արդարացի շինարարական աշխատանքները, ընդ որում՝ զգալիորեն սնեսված միջոցներով: Զեռուցման

ծախսը կկրճատվի առնվազն 40%-ով: Տեղադրվել է նաեւ 300լ շարողությամբ ջերմամուխանակիչ բաժ. մանկադասարանում օգտագործվող սաֆ ջուրն այսուհետեւ հնարավոր կլինի սահմանադրաբար օգտակար ծախսերի:

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից կիրառվող կրթնապահպանման հետախուզության վրա հիմնված «Կարմիր թիմ» էթիկ թեստի մասին

Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը կազմակերպում է բաց մրցույթ՝ ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից կիրառվող կրթնապահպանման հետախուզության վրա հիմնված «Կարմիր թիմ» էթիկ թեստի մասին համար, համաձայն սույն հրավերին կից RFP 2019 TIBER-EU TEST DS.pdf եւ ecb.1808tiber-eu-frame-work.en.pdf փաստաթղթերի:

Բաց մրցույթին կարող են մասնակցել Հայաստանի Հանրապետության եւ օտարերկրյա իրավաբանական եւ ֆիզիկական անձինք, որոնք բավարարում են սույն հայտարարությանը եւ հրավերով սահմանված որակավորման չափանիշներին եւ ունեն գնման տայանագրով նախատեսված դրամավորումների կատարման համար պահանջվող իրավունք, ժամկետային կազմակերպչական միջոցներ:

Բաց մրցույթին մասնակցել ցանկացող անձինք մեք է բավարարել հետևյալ պահանջներին՝

- Մասնակիցը մեք է ունենա տայանագրով նախատեսված դրամավորումներին կատարման համար հրավերով պահանջվող՝ մասնագիտական գործունեության համապատասխանություն տայանագրով նախատեսված գործունեությանը.
- մասնագիտական փորձառություն.
- տեխնիկական միջոցներ.
- ֆինանսական միջոցներ.
- աշխատանքային ռեսուրսներ:

Մասնակիցները կարող են իրենց հայտերը ներկայացնել մինչեւ 2019թ. մայիսի 07-ի ժամը 16:00 «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկ» ֆ. Երևան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով կամ էլեկտրոնային եղանակով galust.galstyan@cba.am հասցեով, դրամավորումների վարչություն, հեռ. 59-28-02, 59-28-05 ներքին 18-02, 18-05, mail - galust.galstyan@cba.am:

Հայտերի բացման միջոցով և կազմվելու ՀՀ կենտրոնական բանկում՝ ֆ. Երևան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով, 2019թ. մայիսի 10-ի ժամը 16:00:

Մրցույթի արդյունքների ամփոփման միջոցով հրավիրվում է 2019թ. մայիսի 28-ին ժամը 16:00:

Մրցույթին մասնակցելու հրավերը եւ կից նյութերը հրատարակված են Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի վեբկայքում (www.cba.am): Մրցույթին մասնակցելու հրավերը, ինչպես նաեւ լրացուցիչ տեղեկություններ սահմանված համար ցանկացողները կարող են դիմել Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի Ներքին ծառայությունների վարչություն, հեռ. 59-28-02, 59-28-05 ներքին 18-02, 18-05, mail - galust.galstyan@cba.am:

STATEMENT

Organizing an open tender for the Threat Intelligence-based Ethical red Teaming by the Central Bank of the Republic of Armenia.

The Central Bank of the Republic of Armenia (Central Bank) organizes open tender for ordering a Threat Intelligence-based Ethical red Teaming pursuant to RFP 2019 TIBER-EU TEST DS.pdf and ecb.1808tiber-eu-frame-work.en.pdf

Those resident and non-resident legal entities and natural persons, which meet the qualification criteria set forth in this announcement and invitation and have the right, technical and financial resources required to fulfill the obligations under the procurement contract, can participate in this tender.

Those wishing to take part in an open tender must satisfy the following requirements:

The participant must have the invitation to fulfill the obligations under the contract

compliance with the professional activity as stipulated in the contract;

- professional experience
- technical means
- financial resources
- labor resources

Participants can submit their applications by 2019. May 07, At 16:00 pm, Central Bank of the Republic of Armenia Yerevan 0010, Vazgen Sargsyan Street 6 or electronically at galust.galstyan@cba.am with mandatory digital electronic signature

The bids will be opened at the Central Bank of the Republic of Armenia. Yerevan, 0010, Vazgen Sargsyan Street, 6th floor, 2019 May 10 at 16:00:

The Competition Summary Session is convened in 2019. May 28 at 16:00.

Invitation to participate in the contest and attached materials are available on the Central Bank website (www.cba.am). Invitation to participate in the tender, as well as additional information, can be contacted by the Central Bank Internal Affairs Department, tel. 59-28-02,59-28-05 internal, 18-02, 18-05, mail - galust.galstyan@cba.am

The Central Bank of the Republic of Armenia

«Ազգ»ի խմբագրությունը վերջին ամիսներին շնորհակալությամբ ստացել է հետևյալ գրքերը...

Կոստան Չարյանի «Սողանիա» վեպը

Գրականագետ Երվանդ Տեր-Խաչատրյանի աշխատանքները եւ Սանվել Խաչատրյանի խմբագրությամբ լույս է տեսել հայ մեծամասն գրող Կոստան Չարյանի «Սողանիա» (Երևան, 2018, «Զանգակ» հրատարակչություն, 464 էջ, կոչ կազմ՝ կրկնակի թղթ կազմով) վեպի երկրորդ բարեփոխված հրատարակությունը: Սույն հրատարակությամբ լույս է տեսնում մի շարք վրիպակներ ու բացթողումներ:

Գրի լույսընծայմանն աջակցել է ՀՀ Մշակույթի նախարարությունը:

«Սողանիա» վեպը Կոստան Չարյանի առանցքային գործերից է: 2012 թ. երկր թարգմանվել է իտալերենի:

Մերոման Տեր-Պոլսյան. «Անհատի սահմանը»

Լույս է տեսել «Անդին» ամսագրի խմբագիր Մերոման Տեր-Պոլսյանի «Անհատի սահմանը» էսսեների ժողովածուն (Երևան, 2018, 496 էջ, «Տիր» հրատարակչություն, կոչ կազմ): Տղադրվել է ՀՀ «Հանրային ռադիոընկերություն» ՓԲԸ հովանավորությամբ: Գիրքը խմբագրել է գրականագետ, գրող Ալեքսանդր Թովմյանը:

Անեսիա Ռազմիկ. «Կեանքի կարուսել»

Անեսիա Ռազմիկի «Կեանքի կարուսել» ժողովածուն լույս է տեսել սփյուռքահայ գրող, բարերար Հովսեփ Նալբանդյանի մեկնաստությամբ, որն ամփոփում է հեղինակի հրատարակչության կողմից (Երևան, 2017թ. 361 էջ, «Էդիթ Թրին») հրատարակություն, փափուկ կազմ): Գրում ամփոփված են հրատարակչության՝ սարքեր սարհներին գրած հրատարակչության և ֆունդացիայի կողմից:

«ԱԶԳ» ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ
 Հրատարակչության ԻԸ Տարի
 Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
 «ԹԵՔԵՅՆԱՆ ՓԱՐԽԻՇԻԿ» ՍՊԸ
 Երևան 0010, Հանրապետության 47
 e-mail: azg@azg.am, azgdaily@gmail.com
 www.azg.am

Գլխավոր խմբագիր
 ՅԱՎԻԲ ԱՆԵՏԻԿՅԱՆ հեռ. 060 271117
 Հավատարմագրող (գովազդ) հեռ. 582960,
 060 271112
 Լրագրողների սենյակ հեռ. 060 271118
 Համակարգչ. ծառայություն հեռ. 060 271115

Հրատարակչության ծառայություն
 հեռ. 060 271114, 010 529353
 Համակարգչային ծառայություն՝ «Ազգ» թերթի

Թերթի միջոցով ամբողջական թե՛ մասնակի արձանագրությունները տղադրվում են մասնակցի միջոցով, ռադիոհեռուստատեսությամբ կամ համացանցով, առանց խմբագրության գրառում համաձայնության խստի արգելում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրավունքի մասին օրենքի:

Նյութերը չեն գրախոսում ու չեն վերադարձնում:

Գ արտոլ յոթանոցները գովազդային են, որոնց բովանդակությունը համար խմբագրությունը դրամատեստացիայի չի կրում: «AZG» Weekly
 Editor-in-chief
 H.AVEDIKIAN / phone: 374 60 271117
 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 0010

Ազգայնականություն

Թիվ 12(421)
29 ԱՄՐՏ
2019

Նաիր 3ԱՆ

Եթե խոսենք խորհրդանշանների ու այլաբանության լեզվով կամ նույն լեզվով փորձենք այսօրվա մեր մշակութային կյանքը կսավին զանազան, կսահմանենք մի կերպարան՝ զարմանալից չընկած աչքերով, խորհումով ճակատով, սարակուսանքի ու անորոշության զգացումը երեսին դառնալով: Մեկ սարի առաջ ու դրանից էլ առաջ մեր երկրի մշակութային փառաբանության դիպլոմը որոշողների հետ շատ գործիչներ համաձայն չէին, ընդգծում էին, ընդգծելով՝ ստեղծագործում ու իրենց ֆունկցիաները դիտարկում արտաքինում: Սովորել էին, որ միտք լինեն իշխանությունների կերակրասառնից օգտվող ու դուրսից սակ դարձող «արևմտյաններ», իսկ հակառակ կողմում՝ իրենց սկզբունքների, արժանատիքների փառաբանության քարտեզներին չհիշող մշակութային գործիչներ: Վերջիններս ստեղծագործում էին, բայց ոչ ժողովրդի ցուցքով, ուրիշները մասնակցի մրցույթին, հայտը մերկայացրու, եւ եթե այն հաղթող ճանաչվի, դրամաբանի կտրուկ: Թատրոնը ժողովրդի լինի, թե ոչ ժողովրդի, թե ոչ ժողովրդի, թե ոչ ժողովրդի, թե ոչ ժողովրդի:

Թատրոն ԱՅՍՕՐ ՈՒ ՄԵԿ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

իրականացնում, ռիսկի գոտում հայտնված թատրոնները նոր ներկայացումների ազդագրեր են ստանում: Ժայռի տրոնկին կանգնած մշակութային կյանքի խորհրդանշան-կերպարը փորձում է նոր իրավիճակին վարժվել: Ջուրն իր հունն է փորձում գտնել: միայն թե բոլորին ամենից շատ հուզում է՝ մեր ժողովրդի, ի վերջո, մշակութային ի՞նչ սկզբունք ու փառաբանություն է որդեգրել ու է՞րբ է այն դարձնում իր սեփական դրամայի բոլորիս համար:

Սկզբունքի ու փառաբանության վերաբերյալ հասկացություն չկա, բայց մշակույթի նախարարությունը նոր գործելաոճ է սահմանել՝ դրամաբանի ներքին: Փառասո՞նք ես ուզում անցկացնել կամ նոր ներկայացումը բեմադրել, ուրեմն մասնակցի մրցույթին, հայտը մերկայացրու, եւ եթե այն հաղթող ճանաչվի, դրամաբանի կտրուկ: Թատրոնը ժողովրդի լինի, թե ոչ ժողովրդի, թե ոչ ժողովրդի, թե ոչ ժողովրդի, թե ոչ ժողովրդի:

հաղթող նախագծերում առաջնահերթություն կհամարվեն բարձրարժեք արվեստի, գեղագիտության մասնագետները ու սարածուները: Այսօրվա չափանիշներով այն, ինչը ծիծաղ ու արցունք է կորցնում, մեծ դաժանագրություն է: Այն, ինչը կարող է դաժանագրություն լինել, խրախուսվում ու գովաբանվում է: Պետական թատրոնները սարակուսանքի մեջ են: համաձայն են, թող ոչ ժողովրդի հետ իրենք էլ մասնակցեն հայտերի մրցույթներին, բայց չէ՞ն որոշակի արժանիքների, մշակութային ճաշակի, գեղագիտական ոճի, ձեռագրի համար է իրենց ժողովրդի կարգավիճակը սրվել: Հիմա հավասարության սկզբունքով ոչ ժողովրդի թատրոնների հետ մրցելով՝ ինչպիսի՞ հայտեր ներկայացնեն՝ լայն զանգվածների ճաշակը բավարարող ու դաժանագրություն չլինող:

թյուն, չկա թատրոնի, մշակույթի հանդեպ ազգային մոտեցում, ազգային ծրագիր: դժգոհում են, անցնում առօրյա հոգեբանության մեջ: Այսօրվա չափանիշներով այն, ինչը ծիծաղ ու արցունք է կորցնում, մեծ դաժանագրություն է: Այն, ինչը կարող է դաժանագրություն լինել, խրախուսվում ու գովաբանվում է: Պետական թատրոնները սարակուսանքի մեջ են: համաձայն են, թող ոչ ժողովրդի հետ իրենք էլ մասնակցեն հայտերի մրցույթներին, բայց չէ՞ն որոշակի արժանիքների, մշակութային ճաշակի, գեղագիտական ոճի, ձեռագրի համար է իրենց ժողովրդի կարգավիճակը սրվել: Հիմա հավասարության սկզբունքով ոչ ժողովրդի թատրոնների հետ մրցելով՝ ինչպիսի՞ հայտեր ներկայացնեն՝ լայն զանգվածների ճաշակը բավարարող ու դաժանագրություն չլինող:

նում է Պաշտպանության նախարարությանը: Գերատեսչությունը համաձայնել է երկու հարկը սրամարդիկ մնջախաղի թատրոնին, նախկին նախարար Լիլիթ Մակունցն էլ հայտարարել է, որ որոշումը կայացված է՝ հենց այդ ժամանակ է սեղակավելու մնջախաղի թատրոնը: Հայտարարությունն արված է, բայց գործնական փայլերը՝ ոչ: Մնջախաղի թատրոնը շարունակում է գործել զանազան համադրական թատրոնի ժամանակ՝ հավասար ստանդարտով, թե իր ժամանակը հարցը մի օր կլուծվի: Ստանդարտ աշխատանք են: Թատրոնը երկու դրամաբանի է օգտվել՝ մեկը ներկայացում, մյուսը՝ փառասո՞նք: Ընդունված նոր կարգի համաձայն՝ նոր բեմադրության հայտ է ներկայացրել ու մրցույթում հաղթել: ժողովրդից 6,7 միլիոն դրամ է ստանալու: Նոր ներկայացումը կոչվում է «Պիեռոյի երազը»: ներկայացվում են մեր օրերը՝ փառաբանական ակտիվիստ, լրագրող, հավակնոտ ու ինքնասիրահարված աղջնակ, ուսիկան եւ այլն: Հաջող հայտը փառասո՞նքային է եղել: Հայտն է, որ մնջախաղի թատրոնը սարիներ շարունակ ծաղկաձորում անց էր կացնում Լեոնիդ Ենգիբարյանի անվան մնջախաղի փառասո՞նք, որը մշակույթի նախարարությունն անցյալ սարի չհաստատեց եւ զուտ չհրատարակեց: Այս սարի ժիւրյալը փառասո՞նքի անցկացման հայտ է ներկայացրել, մրցույթը շահել է օգոստոսի 10-15-ը ծաղկաձորում փառասո՞նք կանցկացվի: Փառասո՞նք, հնարավոր է, որ անգամ ժողովրդի ներքին փառասո՞նքները մի սարի մրցույթում շահեն ու անց կացվեն, մյուս սարի չհաղեն ու չանցկացվեն: այս համաձայնումն արվեստագետներին սարակուսանքի մեջ է գցել: Բացի այդ, նոր կարգի համաձայն՝ սրամարդիկ դրամաբանի 20 տարեկան ժողովրդի թատրոնը ուրիշ ժողովրդի թատրոնները չեն սարակուսանքի մեջ է գցել: Այս փաստը ոչ թե սարակուսանքի, այլ վրդովմունքի տեղի է սվել:

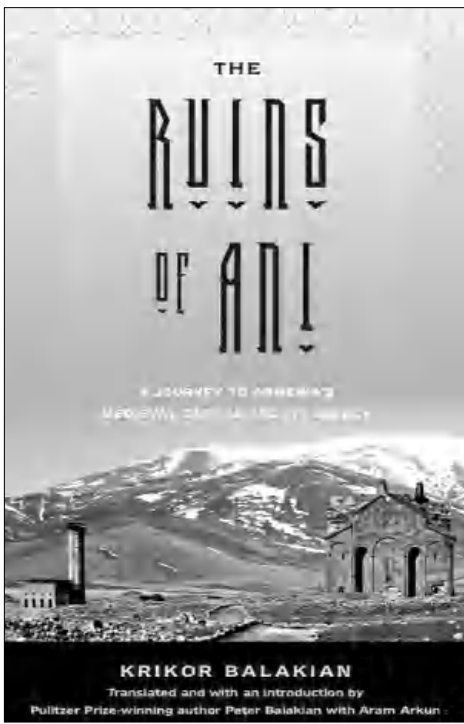
Ամեն սարի՝ թատրոնի միջազգային օրվանից՝ ապրիլի 27-ից մեկ-երկու օր առաջ, թատրոնական մտազոգությունները սրվում են, «Արժանագր» մրցանակաբաշխության ժամանակ հասնում կուլմիսագիտական, հաջող իսկ օրը՝ հանդիմանական, հին հունով գնում: Այդպես էլ ոչինչ չի փոխվում: Բոլոր բեմերից ու կուլմիսներից բողբոջում են՝ չկա մշակութային փառաբանություն:

Գրիգորիս Բալախյանի «Անիի ավերակները» անգլերենով

Գրիգորիս վարդապետ Բալախյանի Կոնստանդնուպոլսում 1910-ին հրատարակված «Անիի ավերակները» գիրքը վերջերս թարգմանվել է անգլերենի Փիթեր Բալախյանի եւ Արամ Արմուհի կողմից եւ հրատարակվել Ռասզըզ համալսարանի տղազրատան կողմից: Առաջաբանը գրել է Փիթեր Բալախյանը: Գրքում, ըստ «Արմինյան Սիրո-Սիլեթեթյո» շաբաթաթերթի, սեղանդրված են բնագրից վերցված 33 սեռապատկերային լուսանկարներ կատարված Փիթեր Բալախյանի կողմից վերջին սասանյանում:

կերականների ժխտումը Անի կասարած ժողովրդի ուսուցանողությունը: Գրիգորիս Բալախյանը ծնվել է 1875-ին: Կրթությունը ստացել է Կոնստանդնուպոլսի հայկական վարժարանում եւ Արմաշի հոգեւոր ճեմարանում: Հետագայում ճարտարագիտություն եւ աստվածաբանություն է ուսանել Գերմանիայում: Եղել է 1915 թվի ապրիլի 24-ին 250 հայ համայնքի առաջավոր գործիչներից, մասնակցություն է ունեցել թուրքական կառավարությունը ձեռքառնելու եւ բռնազաղթելու երկրի ծայրամասային ամառի սարածիններ: Զբոսից մեկն է, որ չորս սարի կարողացել է դիմակայել դաժան ժայռաններին: Հետագայում Հարավային Ֆրանսիա է սեղանդրվել, որտեղ դարձել է թեմի առաջնորդ: Վախճանվել է Մարտի 1934-ին: Հեղինակ է նաեւ «Հայ-

կական Գողգոթան» գրքի, որը Եղեռնի տարեգրությունն է, վերադարձի հուշագրություն: Այն նույնպես թարգմանվել էր անգլերենի 2010-ին: Վերջերս լույս տեսած «The Ruins of Ani» (Անիի ավերակները) անգլերեն հատորը, արդեն իսկ դրական արձագանքներ է ստացել գրաքննադատների կողմից, որոնցից Ռոբերտ Ջեյ Լիֆսոնը գրել է. «Ուսուցիչ եւ անգլագիտական ուսումնասիրություն է», Զիլիսիան Մարադջին՝ «Նոր կյանք է դարձնում մի վճռորոշ, բայց մոռացված անցյալի ժողովրդային», իսկ Ջեյ Ուիլսոնը՝ «խորապես ընդգծում է, թե ինչպես է իրականացվել անցյալում մշակութային ոչնչացումը եւ ինչպես է այն կրկնվում մեր օրերում մարդկության դեմ կատարվող հանցագործությունների շարունակ»: <Ճ.

«Անիի ավերակները» տղազր միակ մեմագրությունն է Անիի ժողովրդի եւ թողած ժողովրդային մասին, ընդգրկում է 1909-ին Մասթեոս Բ. Կոնստանդնուպոլսեցի (Իզմիրյան) կաթողիկոսի

«Ուրիշների համեմատությամբ իմ առավելությունն այն է, որ դասական երաժշտությանը իմ մոտեցումներում կարողանում եմ ներառել ռոֆճոռի էներգիան, եռանդն ու աշխուժությունը՝ ինձ հասկանալի չափաբաժիններով», բացատրում է Լիբանանի ֆիլիարմոնիկ նվագախմբի գլխավոր խմբավար Յարոսլ ֆազյանը «AGBU-INSIDER» դարբերականի երաժշտությանը նվիրված հասուկ համարում տպագրված հոդվածում, որն էլ թարգմանաբար ներկայացնում ենք սուրբ:

Լիբանանի ԱՄԵՆԱԿԱՆՆԵՐՎԱԾ ԽՄԲԱՎԱՐԸ Հարոսլ ֆազյան

Երաժշտությանը հանդիսատեսի հետ: «Կարելի է, մեկ հոգի է մտածում դա՛հի՛մ, թե՛ հազար, դուրս է հարյուր տղամարդու նվիրվածություն ցուցաբերես: Առանց հանդիսատեսի հակադեցության ֆոնի վրա ցանկացած երաժշտություն անիմաստ է: Այդ քաղաքացիությունները ցանկացած սովորեցրին ինձ», դասնում է Յարոսլը:

Մեծանալով թատերական արվեստի, երաժշտության եւ նվաճողական մթնոլորտում, ֆազյանը ներգրավվում է ոչ միայն երաժշտական սարքեր ժամերով, այլև արվեստի սարքեր ձեռքով: Նա երաժշտությունը տեսնում է ներկայացուցչական գույնի, կսավի սկզբների եւ կառուցվածքի մեջ եւ դրանցով վերափոխվում է նոր ժամանակակից սալի հազար անգամ հնչած երաժշտական ստեղծագործություններին: «Եթե մասկերազներ, որ երաժշտական երկը մի վարդ է, որոշ խմբավարներ իրենց ուշադրությունը կենտրոնացնում են այդ վարդի ձեւի, տեսի վրա, ուրիշներ՝ գույնի կամ հոտի վրա: Իսկ ես նախընտրում եմ փետրին նայել, որովհետեւ դրանք էլ են վարդի մի մասը»:

Ֆազյանի որոշակիորեն սարքավոր արտահայտչամիջոցը բազմաթիվ հանդիսատեսների է հնայել աշխարհով մեկ եւ միջազգային բարձր գնահատականների արժանացել, այդ թվում նաեւ Բնագիտության եւ հասարակագիտության միջազգային ակադեմիայի Պասկալի դոկտորի գիտական ասիստանտի, ՀՀ Մշակույթի նախարարության Պասկալ վկայականի եւ 2015-ին Ֆրանսիայի կառավարության

Արվեստների եւ գրականության ժամանակ:

Բայց նրա համար ամենամեծ վարձատրությունը համակուշարդությամբ եւ անձնուրաց նվիրվածությամբ օդում զգացական ու մտաբեր ճախրանքից հետո, քաղցր եւ բուռն ծափահարությունների միջոցով հանդիսատեսի արձագանքն զգալն է: «Պա ամենագեղեցիկ դահն է»:

Ֆազյանը իր աշխատանքին նվիրված է, բայց դրանով չի սահմանափակվել: Գործնական ֆայլեր կատարելով նա իր ծննդավայր՝ Լիբանան վերադառնալով 1999-ին նդասել է հիմնելու երկրի առաջին սիմֆոնիկ նվագախումբը (*), որի կատարումները ձրի են ունկնդրի համար: Անցած 19 տարիների ընթացքում նվագախումբը աճել է, դառնալով միջազգային մակարդակի մի համույթ, որի ելույթներին անհամբեր են սպասում երաժշտությունը: Աճել է նաեւ իր հեղինակությունը, որդես մի խմբավարի, որը կարողանում է լիբանանյան եւ մերձավորարեւելյան երաժշտության ազդեցության ներքին մոտ մեկնաբանություններով հնչեցնել բազմաթիվ ծանոթ սիմֆոնիաներ եւ օպերաներ: Լիբանանցի բանաստեղծ Անրի Չողեյբի համագործակցությամբ ֆազյանը լիբանանյան արաբերենի է թարգմանել Մոցարտի «Բասիտեն եւ Բասիտեն» օպերան, երաժշտությանը հարմարեցնելով սեֆսը, եւ ամբողջովին լիբանանցիներից կազմված ազգային սիմֆոնիկ նվագախմբի կազմով ներկայացրել այն համաշխարհային հանրությանը: 2011-ին Բալբեկի միջազգային փառատոնի ընթացքում «Սալահեդդինի ժամանակներից» երաժշտական դիտար Լիբանանում բեմականացվել է առաջին անգամ կենդանի նվագախմբի կատարումներով՝ իր ղեկավարությամբ: Իսկ 2014-ին Մարտել Խալիֆայի համերգի ժամանակ ֆիլիարմոնիկ նվագախումբը, դարձյալ իր ղեկավարությամբ, միացել է 80-հոգանոց երգչախմբին, արձանագրելով Բիբլոսի միջազգային փառատոնի Պասկալի մեջ ամենամեծ հաղթանակը:

Նրան նաեւ լավ են ճանաչում հանրահռչակ երգչուհի Ֆայրուզի, իսկ 2000-ից սկսյալ նաեւ Ջուլիա Բուրնոսի համերգներին իր նվագախմբով մասնակցելու Պասկալը: Այդ համերգներին

հազարավոր երկրպագուներ են ներկա գտնվում: 2017-ին ֆազյանին հրավիրել էին ղեկավարելու Ծմնոյան տոների Պասկալական համերգը, որը տեղի էր ունեցել նախագահական դալասում երկրի նախագահի, առաջին տիկնոջ, բարձրաստիճանի ղեկավար ալրերի եւ դեսպանների ներկայությամբ:

Նվագախմբի հետագա բարելավման համար ֆազյանը ջանք չի խնայում: Նա ամուր կադրեր է հաստատել դեսպանատների եւ այլ հաստատությունների հետ համագործակցելու համար աշխարհի սարքեր երկրների երաժիշտների հետ: Նա Եվրոպայից, Ասիայից, Հյուսիսային Ամերիկայից եւ անուրուս Հայաստանից ճանաչված ու սաղանդավոր երգահանների եւ երաժիշտների է Լիբանան հրավիրել համերգներ տալու:

Հայ արվեստագետների սաղանդը ցուցադրելը առիթ է նրա համար վարձահատուց լինելու այն ամենի համար, ինչ մայր հայրենիքն է սվել նրան: Նա յոթ տարի է անցկացրել Երեւանում, վասակելով գիտական ասիստանտներ:

«Այդ համերգներով երախագիտությունս են հայտնում բոլոր այն դասախոսներին, որոնք բացահայտեցին իմ մեջ երաժշտական այն ներուժը, որը դարձավ իմ կենսակերպը: Երբ ես քոցում եմ աշխարհով մեկ համերգներ տալու, անդամներն հայ կոմպոզիտորների ստեղծագործությունները ընդգրկում են իմ նվագացանկում: Իմ դարսին են համարում հայկական երաժշտությունը լսելի դարձնել օտար ունկնդրին»:

Ֆազյանը Բեյրութի ՀԲԸՄ-ի երկարամյա անդամներից է: Հաճախել է տեղի Դեմիրճյան վարժարանը: «Նույնիսկ ծնվելուց առաջ էի ՀԲԸՄ-ի համայնքի ան-

դամը», կատարում է նա: Հայրը՝ Պերճ ֆազյանը, հիմնել էր ՀԲԸՄ-ի «Վահրան Փափագյան» թատերախումբը, Բեյրութում: 1996-ն երբ Բեյրութ է վերադարձել Հարութը սկսել է աշխատել որդես ՀԲԸՄ-ի երգչախմբի սնորես եւ խմբավար: Երեք տարիների ընթացքում նա նոր տուն է հաղորդել երգչախմբին, վերակենդանացրել երգացանկը, նորարարական մեթոդներով հասել գերազանցության՝ երգչախումբը այժմ առաջին հորիզոնականն է զբաղեցնում Լիբանանում:

Ինչդես ինքն է հասել հաջողությունների՝ անորիվ մտավոր թռիչքի եւ ստեղծագործ աշխատանքի, նա այդ նույն հասկանիչները փորձում է փոխանցել իր ուսանողներին Բեյրութի Saint-Esprit de Kaslik եւ Հայկազյան համալսարաններում: Նա խրախուսում է նրանց ընդլայնելու իրենց երաժշտական մտածողությունը արվեստի եւ գրականության այլ բնագավառներին ծանոթանալով, որդեսային նրանք կարողանան նաեւ սարքեր տեսանկյունից եւ մեկնաբանել երաժշտությունը:

«Երբ ձիդոցը ձեռքիս ղեկավարում եմ նվագախումբ, ես «խոսում» եմ նրանց՝ Բեթոլվենի, Բրամսի, Մալերի եւ մյուս մեծ հեղինակների հետ, եւ ամենասարժիական այն է, որ նրանք ինձ Պասկալանում են», պատրաստ է Հարութը մեր գրույցը ժոխարով:

Թարգմ. ՏԿՄԻՐ ԾՈՒՆԵՅՑՆԵՐ (AGBU-INSIDER: Vol. 9, Dec. 2018)

* Տարածված սխալ. Լիբանանը սիմֆոնիկ նվագախումբ ունեցել է դեռևս անցյալ դարի 60-ականներից եւ համերգներ է սվել հասկադես Բեյրութի Ամերիկյան համալսարանի Essembly Hall-ում, թեեւ ոչ կանոնավոր դարբերականությամբ: **Ծ.Խ.:**

Իվան Անտոնյանի սխրանք

Մարտի 20-ին «Նարեկացի» արվեստի միությունում տեղի ունեցավ ռեժիսոր Իվան Անտոնյանի հեղինակային «Լոռու արվեստագետներ» խորագիրը կրող ֆիլմաճարի «Գարուն է եկել» ֆիլմի ցուցադրությունը:

Ֆիլմը ներկայացնում էր Հայաստանի նկարիչների միության Լոռու մարզային բաժանմունքի ֆարսուղար, գեղանկարիչ Սամվել Խառասյանի ստեղծագործ աշխարհը՝ հարուստ գունադրանակով: Ֆիլմի օպերատորն է ժոռա Վարդանյանը, մոնտաժողը՝ Գագիկ Հովհաննիսյանը, սցե-

նարի հեղինակն է Իվան Անտոնյանը:

Ֆիլմի ցուցադրությունից հետո տեղի ունեցավ մտերի աշխույժ փոխանակություն: Այն սկսվեց վանաձորցի երիտասարդ արժիստուհի Հայկուհի Լոռեցյանի խոսքով, այնուհետեւ խոսքը փոխանցվեց ֆիլմի հեղինակ եւ ռեժիսոր Իվան Անտոնյանին, ով իր խոսքում համառոտ ներկայացրեց ֆիլմաճարի անցած ուղին: Ողջույնի խոսք ասացին ՀՀ վասակավոր լրագրող Ֆահրադ Ափուջանյանը, ՀՀ ժողովրդական արժիստներ Ռուբեն Սաթե-

լույանը, Ռաֆայել Զոթանջյանը, Թովմաս Պողոսյանը, «Կինո+» հանդեսի գլխավոր խմբագիր Ռոբերտ Սաթոյանը, «Ակոս» (Սամբուլ) թերթի հայաստանյան թղթակից Ծովհանր Լոմնազյանը, Լոռու մարզպետարանի ԿՄՍԵ վարչության առաջատար մասնագետ Սիեր Մելիքյանը: Նրանք իրենց խոսքում բարձր գնահատեցին ֆիլմաճարի ստեղծագործական խմբի գործունեությունը, դրականաֆի խոսքեր ասացին նրանց եւ գեղանկարիչ Սամվել Խառասյանի հաս-

ցեին: Իսկ Ֆահրադ Ափուջանյանը իր խոսքում ստեղծագոր-

ծական խմբի աշխատանքը որակեց որդես սխրանք:

Արծաթի ԲԱՆԶԻՆՅԱԼ

Մեր ժողովուրդի մեջ, հիրավի, քիչ չեն լայն աշխարհագրական ընդգրկմամբ թափառական կյանք վարած, սարբեր մշակույթներ յուրացրած և դրանց նողասառ, զանազան ժողովուրդների մեջ գործած ու ամենասարբեր լեզուներով արտահայտված անձինք... Այս առումով հասկանալի օրինակ են հայր եւ որդի Ամիրխանյանները: Լինելով հայ միջավայրի ծնունդ՝ կյանքը նրանց, սակայն, մեծել է սարբեր հորիզոններ, լեզվամշակութային սարբեր միջավայրեր, այդ իսկ դասձառով նրանց անուններն այնքան էլ հայտնի չեն մեր ժողովրդին...

րացի բողոքական ֆարգիչ Ջարտեմբայի եւ նրա գործընկերների մոտ: Արախանը մանկուց աչքի է ընկել լեզուների իմացությանը՝ կասարեւադես սիրադեցիլով գրաբարին եւ աշխարհաբարին, ռուսերենին, հետագայում նաեւ արեւելյան լեզուների (թյուրքական լեզուներ, ղարսկերեն, արաբերեն): Նրան կրթության են ուղարկել Բազեյի (Շվեյցարիա) ասվածաբանական գիմնազիա, որտեղ Արախանը սերել է երախտեր, հին հունարեն, լատիներեն, գերմաներեն, անգլերեն, (հետագայում նաեւ՝ շվեդերեն եւ բուլղարերեն) ուսանել ասվածաբանություն, փիլիսոփայություն, մանկավարժություն... 1865-ին ավարտելով ուսումը՝ ձեռնարկել

գրել նրա մասին իր հուշերում: Մեկ տարի անց մի խումբ անվանի ժողովուրդների եւ ակադեմիականների միջնորդությամբ Ամիրխանյաններն ազատվել են արտոնից եւ հաստատվել են Յեւսիմկոնում: Պատվելի Արախանը սկսել է ֆարգիլ ֆաղափի ամենամեծ բողոքական եկեղեցիներից մեկում, աշխատակցել Թիֆլիսի «Մշակի» եւ Ֆինլանդիայում հրատարակվող «Եվանգելիսկ ֆիստենդոմ» շվեդերեն ղարբերականին: 1889-ին Սոսկիոյում նա մասնակցել է արեւելագետների համաժողովին՝ զեկուցում կարգալուծ թուրքական չարագրայի լեզվի մասին, իսկ 1893-ին Ամիրխանյանը Յեւսիմկոյի Աշխարհագրական ընկերակցությունում

Ֆինլանդիա, բանախոսել արեւելյան հարցի մասին: 1909-ին եւ 1910-ին Վառնայում նրա հայերեն թարգմանությամբ լույս է տեսել Ղուրանը, որը մանուկում բարձր է գնահատել Ալեքսի Իսահանյանը: Յրատարակել է հայերեն գրքակցներ, «Ղուրանը եւ չորս Ավեսարանները», «Բաղդասություն Յիսուսի եւ Մուհամմեդի միջոց» (Վառնա, 1909) եւ այլ թուրքերեն գրքակցներ, «Բարեկամ» թուրքերեն թերթը ֆիստենդոմյան մասին: Երախտերն բնագրից Մասթոսի Ավեսարանը թարգմանել է թուրքերեն (1884), կումիկերեն (1888), Ասվածաբանը՝ ուզբեկերեն (1891) եւ Կովկասի թարգմաներ (1892): Աթաթյուրի որոշումից 15 տարի ա-

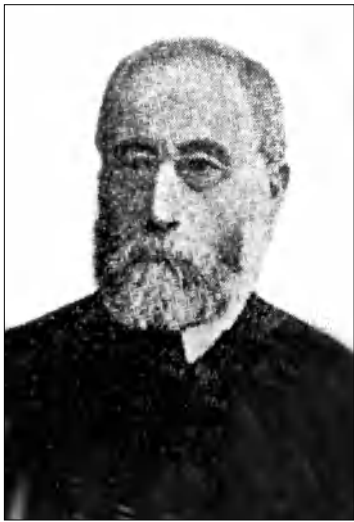
Ռուսում ավարտելուց հետո Ամիրխանյանը համերգներ է սկսել Ֆինլանդիայի, Շվեդիայի, Ղազախի եւ Գերմանիայի քաղաքներում: 1897 թվականին դարձյալ սովորելու նպատակով մեկնել է Մյունխեն՝ շեդի երաժշտական ակադեմիայի երեք տարվա ծրագիրն ավարտելով մեկ տարում: Վերադառնալով ծնողների մոտ՝ Նաթան Ամիրխանյանը Վառնայում կազմել է փոքր սիմֆոնիկ նվագախումբ եւ «Գուսլա» երաժշտական ընկերությունը: 1908-ին մեկնել է Օդեսա, որտեղ աշխատել է որդես յուրթերական եկեղեցու երգեհոնահար, 60 հոգանոց եկեղեցական երգչախմբի ղեկավար, երաժշտության ուսուցիչ երկու մասնավոր երաժշտական դպրոցներում եւ փոխդիրժոր Օդեսայի օմերայում: Սակայն այստեղ էլ նա երկար չի մնացել: Մեկնելով Բաբու՝ ֆաղափ առաջին երաժշտական դպրոցում նա դասավանդել է երաժշտության տեսություն եւ սոլֆեջո, նաեւ ստեղծել է հայկական երգչախումբ ու հանդես եկել համերգներով...

1910-ին Ամիրխանյանի անունն արդեն նշանավոր էր, եւ բուլղար անվանի երգիչ Սոսյան Միխայիլը հրավիրել է նրան Սոֆիա՝ որդես բուլղարական առաջին օմերային նվագախմբի՝ «Օմերմա դուժբայի» ղեկավար: Կարճ ժամանակում նրա ղեկավարությամբ նորաստեղծ նվագախումբը կասարել է Ռուբինստեյնի «Դեղ» օմերան: Սակայն նվագախմբում սիրող լարված մթնոլորտի դասձառով Նաթանը 1912 թվականին մեկնել է ԱՄՆ: Այստեղ նա դարձել է Բոսթոնի օմերայի երգեհոնահար, ղեկավարել ֆաղափ նուրբեգական երգչախումբը եւ շվեդական «Յարմոնիա» արական երգչախումբը՝ ելույթներ ունենալով Ֆիլադելֆիայում, Վուսթերում, Փոլդիդեսում եւ այլուր: Նորվեգական երգչախմբի հետ նա ելույթ է ունեցել նշանավոր բեռնախոսույզ Ռուս Ամունդսենի ղապվին, երբ վերջինս Յարավային բեռնը նվաճելուց հետո ժամանել է ԱՄՆ: Սակայն Ամերիկայում նրա ունեցած մեծագույն հաջողությունը Բոսթոնում Յուսիպային Ամերիկայի ղեկավարների միջոց կազմակերպված երգչախմբային համաժողովի առթիվ 360 հոգուց բաղկացած մի երգչախումբ ղեկավարելն էր...

Առաջին համաշխարհային ղառերազմի նախօրյակին Ամիրխանյանը վերադարձել է Բուլղարիա՝ որոշելով այդուհետ չհեռանալ իր երկրորդ հայրենիքից եւ որդես ծածկանուն իր ազգանունը թարգմանել է բուլղարերեն՝ Կնյազե: Յաստատվելով Սոֆիայում՝ սկսել է մասնավոր դասեր, երգեհոն է նվագել մեսոդիսների եկեղեցում եւ ղեկավարել է Սոֆիայի «Ազասթասոն» օմերային խումբը, զբաղվել ստեղծագործությամբ՝ «Իվանկո» օմերան ըստ Վասիլ Դրոմեի համանուն դիեսի, բուլղար հայրուկի մասին դասող «Յաջի Դիմիսր» բալետը, մեկ այլ օմերա՝ «Ռալիցան» դարձյալ բուլղարական կյանքից, օրատորիա, երգեր, այդ թվում՝ բուլղար դասական բանաստեղծ խիստ Բոսեի 19 բանաստեղծությունների հիման վրա...

Թափառական կյանք եւ բազմաճյուղային գործունեություն. Տայր եւ որդի Ամիրխանյանները

Տայրը

Արախան Ամիրխանյանը (Բեկ-Ամիրխանյանց, 1838, Շուշի - 1913, Վառնա) բողոքական ֆարգիչ էր, արեւելագետ, ասվածաբան եւ թարգմանիչ, հայտնի որդես Ասվածաբանի թարգմանիչ արեւելախայերեն եւ թյուրքական լեզուներով: Նրա հորը՝ Յարություն Ամիրխանյանին, մանուկ հասակում ռուս-ղարսկական ղառերազմներից մեկի ժամանակ Իրանի ղեսական եւ ռազմական գործիչ, Ասրղասկանի նահանգաղես Աբբաս Միրզան գերեվարել էր Ղարսկաստան եւ իսլամացրել՝ սալով Միրզա Ֆարուկ անունը: Իրանում նա զբաղեցրել է ղառեսոններ, սակայն Թուրմենջայի ղայմանագրի կնիւմից հետո ազատվել է գերությունից, վերադարձել Շուշի, վերամկրկել ֆիստենյա եւ անունացել հայրուկի Շողակաթի հետ: Յարություն Ամիրխանյանը որդ կյանքը որդես սարկավազ ծառայել է հայ եկեղեցում եւ ուսուցիչ է աշխատել Շուշիի սեմինարիայում: Նրա անունը հիշել է Բաֆին իր «Խամսայի մեկնություններ» աշխատության մեջ. «Միրզա-Ֆարուկ Ամիրխանյանց, դարաբաղցի, նախ Ֆաթալիխանի մոտ, իսկ հետո Մահմեդ-Կաի մոտ ֆարսուղարի ղառեսոն էր կասարում (որդին այժմ հայ-բողոքականների ֆարգիչ է Թիֆլիսում)»:

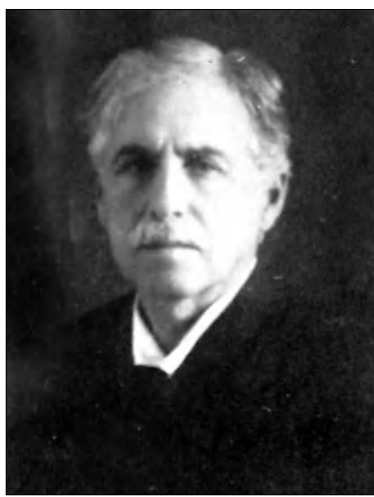
Յարություն Ամիրխանյանն իր Արախան որդուն ուսման է սկսել Շուշիում հաստատված շվեյցար-

կաղացել է դասախոսություն Յայասանի մասին: 1894-1903 թթ. Յեւսիմկոնում Ամիրխանյանը հրատարակել է վեց շվեդերեն եւ մեկ գերմաներեն գրքակց Յայասանի, ֆիստենյանի եւ մահմեդականների մեջ ֆարգչական գործունեության վերաբերյալ: Խոստումնալ կլիմա ունեցող Ֆինլանդիայում նրա առողջությունը խիստ վասացել է, երբ անգամ ենթարկվել է վիրահատության: Սակայն երբ Ամիրխանյանն առել է համիդյան կոտորածների լուրը, մոռացել է սեփական ցավերն ու հայրենակիցներից կրած վիրավորանքները եւ մեկնել է Գերմանիա, որտեղ մնալով 3-4 ամիս՝ Երջել է երկրում, ղասմել հայությանը բաժին հասած աղետների մասին եւ հանգանակություն կասարել փրկվածների համար: Արդյունում հայասյաց Բիսմարկի հայրենիքում ստեղծվել են մի ֆանի հայամղապս ընկերություններ...

Ավելի արդյունավետ գործելու համար Ամիրխանյանին խորհուրդ են սկսել տեղափոխվել Բուլղարիա, որտեղ հասել էին ջարդերից ճողողած եւ փողոցները լցված, բախի ֆնահաձուֆին մասնավոր հազարավոր ղաղթականներ... Այդղիսով, 1896-ին Ամիրխանյանները հաստատվել են Վառնայում, որտեղ ղասվելին հայ փախսականների համար բացել է արհեստանոց, որբանոց եւ ղիշերթիկ դպրոց: Յազարավոր հայեր նյութական, բարյական եւ հոգեւոր կործանումից փրկվել են այդ գործնական մարղասերի ներդրած հսկայական ջանքերի Ենրիկով... Գաղթականների կյանքը թեթեւացնելով՝ ղասվելի Ամիրխանյանը վերադարձել է ֆարգչական եւ գրական գործունեությանը, հայերի եւ հայկական հարցի մասին հողվածներով աշխատակցել հայ, բուլղարական եւ գերմանական մամուլին: 1897-ին Յյուրիլում գերմաներեն հրատարակել է «Ասոն բոլոր ղավակների միությունը կամ Զիստոսի սիրո միասնությունը» գրքակցը: 1906-ին Արախան Ամիրխանյանը վերադարձել է

նաջ, 1910-ին ստեղծել է լատինասար թուրքերեն այբուբեն... Ուսագրավ է նաեւ, որ Ամիրխանյանը, նոր հաստատված լինելով Վառնայում, բուլղարական հնագիտության հիմնաղիներ Շկորոլի եղբայրների ուսաղությունը հրավիրել է Բուլղարիայի հյուսիս-արեւելում ղսնվող Մաղարական հեծյակ կոչվող վաղ միջնաղարյան ժայռաֆանղակի՝ միջնաղարյան Բուլղարիայի ղասմության համար ունեցած կարեւորության վրա...

Որդին

Նաթան Ամիրխանյանը (1872, Կ. Պոլիս - 1949, Սոֆիա) երգահան ու խմբավար էր, բուլղարական սիմֆոնիկ երաժշտության ռահվիրաներից: Նա իր երաժշտական ձիրքերը ժառանգել էր գեղեցիկ ձայնով օժտված մորից: Աղբեն ութ տարեկանում Թիֆլիսի յուրթերական եկեղեցում փոխարինել է հիվանղացած երգեհոնահարին: Միջնակարգ կրթությունը Նաթանն սսացել է սարբեր ֆաղաֆներում՝ Թիֆլիսում, Թավրիզում, Մոսկվայի Պյոտր-Պավել ռեալական ուսումնարանում եւ Յեւսիմկիի ռուսական գիմնազիայում, բարձրագույնը՝ Յեւսիմկիի կոնսերվատորիայում՝ 1892-1896 թթ. ուսանելով դաւնամուր՝ ղորքեսուր Յյունամղերի եւ Լիսի աւակերտ ղորքեսուր Դեկի եւ ազաս հորինում՝ ղորքեսուր Մարիին Վեսելիուսի մոտ...

